

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

№ 26/27.

Kesknädalal, 23. juunil 1926.

VIII aastakäik.

KÄRSTNA LAHING

6. jaan. 1919.

KAHURI VÄLJASÖIT LAHTISELE POSITSIOONILE.

SISUSTIK: J. Tõrvand: Õppemeetodite revideerimisel. — N. Reek: Meie kaitseväge juhtiva koosseisu — ohvitseride — kasvatus ja väljaõppe alalt. — J. Tõrvand: Riigikaitse muredest. — 3. diviisi staabi aastapäeva puhul. — Vabaduse Risti kavalerid: kindralstaabi major Paul Triik, kapten Aleksander Kulbush, kapten Eduard Freudenstein ja Rudolf Freudenstein. — A. K.: Läti lennuväe 7-es aastapäev. — A. T.: Eesti esimese spordistaadioni avamispeolt. — J. Roska: Mõnda suurtükiväe formeerimisest Vabadussõja algul. — G. L.: Kärstna lahingud 2—6. jaanuarini 1919. (Kahuri tegevus 6. jaan. 1919. Kärstna mõisa all). — J. P.: Põhimõtteid õppekavade kokkuseadmiseks. — Joh. Järv: Ülestähendusi side-noore esimesist elupäevist. — Kaitseväge elu: Pärnu garnisonist. — Kroonika.

Õppemeetodite revideerimisel.

Lähemale elule!

J. Tõrvand.

„Sõdur“ on viimasel ajal hakanud pühendama sisurikkaid artikleid meie kaitseväes ja eraldi Sõjaväe ühendatud õppeasutustes käsitatavate õppemeetodite vaatlemisele ja arvutamisele, õppemeetodite revideerimisele. Ütlen „revideerimisele“ sellepärast, et „Sõdur“ oma artiklites ei paku meile, minu arvamisel, hoopis uut, küll aga soovib õhutada asjaosalisi asutusi ja juhte ka õppetöö korraldamisel julgemalt käia rada, mis meie endiste, praeguste ja ka teiste rahvaste kogemuste ärakasutamise läbi viiks võimalikult lähemale neile meetoditele, mis meie oludes kõige kohasemad. On väga ja väga halb, kui meie tarvitaksime puhtal kujul meetode, mis olid valitsemas endistes vene õppeasutustes (mitte ainult sõjaväe, vaid ka kodanlistes) ja milliseid igal sammul näeme veel ka praegu, kui vaatleme oma ümbrust õppe- ja kasvatusaladel. Samal ajal ei oleks vist ka õige, kui meie ilma vastavate eeltöödeta püüaksime õppetöös maksma panna meetodid, mis tugenevad sootult teistsugustele traditsioonidele, teistsugustele arusaamistele ning omapärasele olukorrale kui need, mis aastakümnete, aastasadade kestvusl on ühel või teisel viisil mujal välja kujunenud. Meie omad õppejõud, meie õpilaskonna iseäraldused, meie ainelised võimalused — kõik see peab looma meie oma meetodid, mille järele oleme käinud, käime täna ja käime ka tulevikus. Mineviku hindamisest ning tänapäeva töö kogemustest peame tõmbama jooni tuleviku jaoks, teades et ühe päevaga, ühe „ropsuga“ ei saa luua uut süsteemi. Sihikindel püüd paremusele, s. o. et meie igakord kui puudused tõesti selgeks on saanud, need ka otsekohe kõrvaldame, — peab meid alati tõukama otsimistele, vastastikku mõtete vahetusele, kui küsimus teisiti ei taha nihkuda paigalt või jälle ei arene soovitava intensiivsusega. Rahulik, asjalik kriitika peaks tõsiste küsimuste arutamisel alati aset leidma, ja kõige pealt meie ainsama sõjaasjandusliku ajakirja „Sõduri“ veergudel. Mõõdamines võiks tähendada, et meil õige vähe kirjutatakse. Sest on väga ja väga kahju!

Huviga võis jälgida „Sõduris“ just meie õppemeetodite arutamist. Nagu juba tähendasin, olid vastavad artiklid sisurikkad. Kui need, kes tegelikkudeks õpetajateks ja kasvatajateks, oleksid o m a l t poolt tarviliselt „kaasa tõmmanud“ oleks see põnev küsimus mitmete arusaamiste ja hindamiste kohaselt valgustatud kasuks kogu meie kaitsevägele. Siis vist oleks ära jäänud ka stiililt ja sisult väga omapärane artikkel: „Uute õppemeetodide loojatele“, mis ilmus „Sõduris“ Nr. 24/25 allkirjaga „A.S.“ A.S. raiub sulega nii, et „Sõdur“ otsekohe pidi oma lugejate ees ennast kaitsma (kol.-l. Trakmani artikkel samas „Sõduri“ nr-is). A.S. annab pihta mitte ainult „Sõduri“ pädagoogidele, vaid ka Sõjaministeeriumile, et miks ta ei pane „Sõduri“ toimetusse juriskonsulti, kes ütleks: seda võib, seda mitte.

Kahju ja väga kahju, et meil leidub juhte, kes mõtleavad: vaikimine igal juhtumusel on kuld. Ja kui vaikida ei osata, siis „päitsed pähe“.

Olles aastate jooksul otsekohele huvitatud, et „Sõdur“ ikka ja ikka kasvaks sisurikkamaks, olen soovinud näha meie kaitseväge eriajakirjas iga päevaküsimuse asjalikku valgustamist. Tõde ei tule iseenesest, teda peab otsima. Ja mida rohkem asjast huvitatuid teatud küsimust valgustavad, seda kiirem jõuame mingile meie olude kohasele arusaamisele, otsusele. Sellejuures tegelikkude tööeeste tähelepanekud teatud alal on iseäranis väärtuslikud, kui tahame kontrollida, kas see rada, mida käime, viib soovitud eesmärgile miinimum jõu ja aja kulutusega. Elades ja töötades õpime. Kui jätame omad kogemused ainult iseenda kasutada, siis kaitseväge kollektiivses töös läheb asjata kaduma palju energiat. Tegelikud töömehed — ärge võtke eeskujuks „A.S.“ arusaamist. Otsige ja arvustage. Asjalikult, rahulikult.

Nüüd paar sõna „meetoditest“ ise, mis ühel poolt tahetakse uuendada, revideerida, mille vastu aga on „A. S.“ ja tema mõtteosalised. Neid vist ikka on. Muidu ei oleks olnud A. S. toon nii üleolevalt sõjakas.

Teatud olude sunnil pidime algama oma õppetööd nendekogemuste varal, mis andis meile Vene sõjavägi, vene kool. Nagu mitmepool mujalgi, leidus vene õppemeetodites palju eluvõrrast. Hariliku, praktilise töömehe ettevalmistamisel anti väga palju teoreetilisi teadmisi, kuid hoopis vähem õpetati omaette töötama.

Tuletan meelde päevi, mil noore ohvitserina sattusin sõdurite õpetajaks ja kasvatajaks. Esimesel ajajärgul oli see ülesanne seotud mitmesuguste raskustega, vaatamata sellele, et minul oli võimalus veel enne sõjakooli astumist, teenides sõdurina ja läbi tehes õppekomento, tutvuneda selle massiga, mis oli vene „soldat“. Ka selles sõjakoolis, kus õppisin, anti tolle aja kohta võrdlemisi hea ettevalmistus, kuid ainult oma väeliigi kohta. Teistest väeliikidest saime väga ja väga uduse ettekujutuse, ehk küll teoreetiliselt õppisime nende organisatsiooni ja taktikat.

Palju raskemad olid esimesed päevad ohvitseri teenistust neil, kes otsekohe astusid sõjakooli, ilma eelteenistusega sõdurina. Instruktori osa oli neile võõras; võõras oli ka sõdurite mass ise. Sarnased ohvitserid sagedasti ei osanud õppustega õigest otsast peale hakata, olgugi et teadmisi oli laialt. Oma mittekadestamiseväärt seisukorra päästmiseks olid nad sunnitud näitama end aristokraatiliselt, üleolevalt, missugust kalduvust kasvatati ka kadetikorpusetes ja mõnedes sõjakoolides, mida komplekteeriti „siniseverelise“ noorsooga.

Kui astusin sõja akadeemiasse, siis ka seal oli valitsemas rohkem teoreetiline meetod. Sel ajal ei olnud küll see meetod enam puhtal kujul, sest rida anderikkamaid noori õppejõude pooldasid üleminekut rohkem praktilistele õpetamisviisidele. Üks reformide esivõitlejaid oli kolonel Golovin, kes tegi läbi õppestaaži Prantsuse Kõrgema Sõjakooli juures. Raske on öelda, mis teed oleks lõppude-lõpuks läinud Vene sõja akadeemia, kui oleks kestnud rahuaeg. Iga tahes Ilmasõja alguseks oli Venemaal kasvamas kool, mis püüdis praktiliste õppemeetodite poole.

Sõjast osa võttes olin esialgu kompaniiülemaks. Vaatamata sellele, et olin akadeemia kursuse läbi kuulunud ja eksamid ära andnud, tundsin mõnikord puudust praktilistes oskustes, iseäranis tehnilisel alal.

Veel rohkem tundusid need puudused siis, kui 1915. a. algul algasin teenistust staapides kindralstaabi alal. Siin sagedasti tekkis küsimus, et miks pidime meie hoolega õppima näiteks määratumat ainet nimega „Военная статистика“, kus nimed, arvud ja tabelid üksteise otsa kuhjatud, mida aga tõesti raske oli kauemat aega meeles pidada. Samuti arusaamatuks jäi minule, miks pidime uurima kõiksugu vigureid geodeesia instrumentide vigade alal (kõiksugu matemaatilised vormelid) ning miks

pidime tundide kaupa istuma ja joonistama nudeleid „штрихами“ (kartograafiline-topograafiline joonestamine). Palju niisugust „kraami“ sõjaväljal tarvis polnud. Kui aga oletada, et tulevasel kindralstaabi ohvitseril kõigest sellest pidi olema ettekujutus, et temal sõjateaduslikel alal pidi olema võimalikult laiem silmaring, siis oleks võidud väga hästi piirduda palju lühemal kujul kokku seatud teoreetiliste kursustega. Siis oleks võidetud aega selleks, et akadeemia õpilasi tegelikult tutvustada (põhjalikumalt ja praktiliselt) teiste väeliikidega ja tehnilise võitlusvahenditega ja abinõudega. Tol korral kujunes asi aga nii, et paljudel aladel õppisime praktikat lahinguväljal, kus puhtoperatiiv töö isegi oli küll ja küll.

Väga teoreetiline õppemeetod oli üheks põhjuseks, et Vene kõrgem väejuhtaus ja ka mitmed staabid ei suutnud sõjaajal mitte igakord korralikult töötada. Olgu siinkohal aga ka ära tähendatud, et viga teid kõik sõdivad väed nii väeliikide taktikas kui ka juhatuses (kindralstaabi töö alal). Vigadest polnud vabad ei sakslased, ei prantslased. Üksikud väeliigid, näit. suurtükivägi, oli Venes parema taktikalise ettevalmistusega, kui teiste riikide oma. Mis aga Vene väes oli suureks puuduseks (sagedasti ka mujal), see oli nõrk koostöödamine. Sõda pärast ise õpetas, mis aga nõudis asjata ohvreid. Neid ohvreid poleks olnud, kui väljaõppe alal, üldse õppetöös oleks elule ligemale tulnud, kui oleks õpetatud teadmiste kõrval ka küllalt oskust. Venes oli laialt küll tuntud ütetus: „Учи показом, а не рассказом“, kuid selles ütelses leiduv ilus mõte sagedasti ei leidnud teostamist.

Kui meie nüüd revideerime oma õppemeetodeid, siis peame tegema seda teadmise, et puhtal kujul meie kuskilt kopeerida ei või, sest ei saa olematuks teha minevikku ja tema pärandust meie elus-olus. Kuid elule lähemale on vaja tulla. Meil on tööjõudude puudus, oleme ka aineliselt kehvad. Neis oludes on iseäranis tähtis üksteisest aru saada, et asjata õõrumisi ära hoida, mis aina raskendaks praegu käimasolevat õppemeetodite revideerimist selles suunas, mis selgesti on tõmmatud „Sõduri“ pädagoogide poolt. Seda suuna peaks omaks võtma igaüks, kellel kallis meie kaitseväge sihikindel ja otstarbekohane arenemine. Osalt oleme selles suunas juba aastaid töötanud. Kui võrdleme näiteks õppetööd meie Kõrgemas Sõjakoolis sellega, mis oli Vene omas, siis näeme suurt vahet: meie tulevane kindralstaabi ohvitser saab praktiliselt küllaldaselt tuttavaks teiste väeliikidega enne kooli astumist teiste väeliikide juurde staažile komandeerimise läbi ning koolis eneses praktiliste tööde läbi poligoonidel, aerodroomidel ja laboratooriumides. Vene akadeemia õpilastele demonstreeriti näi-

teks suurtükiväe laskmist paar korda mõnel polgioonil, kuna meie Kõrgema Kooli õpilased viibivad poligioonil nädalad, ise sellejuures tegutsedes, ise lastes ja juhatades laskmist. Seda sama meetodi näeme ka lennuväega tutvumisel, kus on üles seatud nõudmine, et tulevane kindralstaabi ohvitser peab olema praktiliselt ette valmistatud lendur-vaatleja kohustele. Kõik see on hoopis midagi muud, kui nägime vene koolis. Siin näeme selle meetodi idusid, mille

est on võitlemas „Sõdur“. „A. S.“ ja tema mõtteesalised peaksid oma arusaamisi ja harjumusi revideerimisele võtma. On ju päevaselge, et mõni tund tegelikku tutvumist näiteks lennukiga ning paar tundi õhusviibimist annab inimesele selgema ettekujutuse praeguse aja õhujõududest, kui nädalate kaupa kuulata loenguid lennuki kui sarnase kohta. „A. S.“ ja tema mõtteesalistel oleks viimane aeg sumbunud klassist tulla lähemale praktilisele elule.

Meie kaitseväe juhtiva koosseisu — ohvitseride — kasvatus ja väljaõppe alalt.

N. Reek.

Vastuseks A. S. kirjutusele „Sõduris“
Nr. 24/25 s. a.

Kaadri ettevalmistamise küsimused rahu-aegses õppetöös kõigis sõjavägedes on kuulunud raskemate hulka. Oleneb ju kaadrist eestkätt terve sõjaväe väärtus ja kõlblikkus. Sellepärast on arusaadav, et just selle küsimuse üle igalpool kõige enam pead on murtud ja vaeva nähtud.

Ka see on täiesti loomulik, et sealjuures on tõusnud vaielusi ja lahkiminekuid vaadetes ja tõekspidamistes, mis sageli on kandunud avalikkuse ette. Asjalik vaidlus alati on aidanud ettevõtet edasi viia, sest kui juba asjalikult vaieldakse, tähendab küsimus on võetud tõsiselt. Avalikus tõsisel võitluses iseenesest võidavad need ideed, mis on elulisemad, küpsemad, tõsisemalt läbi kaalutud ja põhjendatud.

Ka meie kaitseväes olude paratamatul sunnil käesoleval õppeaastal on tõusnud üles täies ulatuses meie kaitseväe nooremate juhtide ettevalmistuse küsimus. Õieti see küsimus päevakorral on olnud alati. Tema lahendamiseks möödunud aastate kestel kahtlemata on tööd tehtud. Kuid oli mõjuvaid põhjusi (siinkohal ei hakka neid puudutama), mis sundisid sellele küsimusele just nüüd pöörama erilist tähelepanu, et jõuda selgusele tema hüvedes ja pahedes.

Et hinnata mingisugust tööd, selleks vajatakse mõõdupuud. Sellepärast ka kasvatus ja väljaõppe alal meil tuli ümber vaadata ja selgusele jõuda, mis tehakse sel alal mujal — läänes ja idas. On kujunenud juba traditsiooniks, et niisuguse küsimuse põhimõtteliku külje selgitamine kuulub avalikkusele ja seda teostatakse vastava sõjaasjandusliku ajakirja veergudel.

Suurriikides selleks, et käsitada sõjapädagoogilisi küsimusi, on kutsutud ellu koguni eriajakirju. Ei ole tarvis kaugelt otsida, näiteks Venemaal: „Krasnaja armija i škola“.

Kõige selle põhjal tuleb lugeda kõigiti loomulikuks, et ka meie kaitseväe häälekandjas „Sõduris“ ikka sagedamini hakkasid ilmuma kirjutused, mis käsitasid sel või teisel kujul sõjaväe kasvatus ja väljaõppe ala. Luges küsimust küllalt tähtsaks, tuli ka minul endal selle kohta paar-kolm korda sõna võtta, kusjuures selleks, et pinda ette valmistada, algasin meeleldi küsimuse juurdlemisega välisriikides, ning just eestkätt kaadri küsimusega.

Tähelepanelikult jälgides „Sõduris“ ilmunud artikleid, iga erapooletu vaatleja võis jõuda selgusele, et nad kõik jooksevad kokku ühte tulipunkti, nimelt: kaadri — ohvitseride — ettevalmistuse raskuspunkt tuleb nihutada praktilise kasvatus ja juhtimise kätteõpetamisele.

See ala noorte juhtide ettevalmistamisel on kõige raskem, järelikult lõviosa õppeajast ja õppe energiast tuleb pühendada temale.

Meie kaitseväe kaadri kasvatus ja väljaõppe ala ideeliseks juhatajaks on olnud ja on praegu kindralstaap. Tegelikult seda teostavad õppeasutused vastavate juhtide juhatusel, tähendab ka neilt võis oodata küsimuse algatamist, valgustamist, kõigekülgselt uurimist.

„Sõdur“ oma põhikirja järgi allub otsekohe kindralstaabi ülemale. Kõige selle põhjal peab lugema täiesti loomulikuks, et kui „Sõdur“ võttis üles küsimuse meie kaadri ettevalmistamisest, siis ka selle küsimuse tegelikud teostajad aegsasti oleks pidanud pöörama tähelepanu asjale. Küsimus ise on ju tõesti erakordse tähtsusega meie kaitseväes ja väärib asjalikku valgustust igast küljest.

Kahjuks seda seni ei ole sündinud. Sest ei saa kuidagi lugeda asjalikuks vastuseks lugupeetud A. S. kirja, mis avaldatud „Sõduri“ eelmises numbris ja on läkitus „Sõduri päda-googidele“.

Kas tõesti A. S. meie kaitseväe juhtide ettevalmistuse ala hindab niivõrra madalalt, et ta tahab teda päevakorrast ära võtta sarnaste läkitustega.

Loen ennast ka nende „Sõduri pädagoogide“ hulka, sest olen ju tegelikult küsimuse ülesvõtja. Ja omalt poolt, austatud A. S., tahaksin nüüd küsida, kes siis mitte ei kuulu nende hulka? Arvan, et „Sõduri päda-goog“ on igauks, kes pooldab selle ajakirja veergudel meie kaitseväe kasvatus ja väljaõppe alal avaldatud põhimõtteid.

Teie vaatate küll väga halvaks panevalt „nende herrade“ peale, lugedes neid inimesteks, „kes kordavad ainult teiste kulunud vaateid“ ilma, et ise suudaksid esineda mingisuguse „konkreetses ettepanekuga“.

Teadke, lugupeetud A. S.: ajalugu tõesti kordub ja kulunud ideed osutuvad sageli tõdedeks, mis püsivad igavesti. Ka sõjaasjanduses, resp. sõjapädagoogikas tihti see on uus ja modern, mida on suudetud põhjalikult unustada ajajooksul. Näiteks see, mis sündis 50 aastat tagasi Prantsusmaal (v. „Sõdur“ N 22/23). Vaadake, need „kulunud“ ideed meile nüüd on niisuguseks uudiseks, et neid nähtavasti suudame viia ellu alles pärast tõsisel vaielusi, kui mitte rohkem ennustada.

Mis puutub nüüd nendesse „konkreetses ettepanekutesse“, siis ka siin kõik oleb ainult selle inimese iseloomust, kellele ettepanek tehakse. Üks haarab kinni igast väljaõeldud ideest, ükskõik kus see siis ilmub, ajakirjas, raamatus või mujal. See on sedalaadi töömees, kes ise otsib teid oma töö täiendamiseks ja parandamiseks, kes kunagi ei lepi olemasolevaga, vaid ikka ja alati leiab midagi uuendada, kohendada, moderniseerida. Teine tüüp inimesi kuulub niisuguste hulka, kes on kiindunud hinge põhjani olemasolevasse. Need inimesed ei otsi midagi ja sellepärast nad ka ei leia midagi. Nende ainus hool on kord tardunud teed mööda šablooniliselt edasi minna, sündigu paremal või vasakul mis tahes.

Iga teisiti mõtleja nad ristivad „laimajaks“.

Iga uue mõtte või ettepaneku, mis ei ole kooskõlas nende omaga — „tooreks mahategemiseks“.

Oleks tõsiselt kahju, kui meie kaitseväe juhtide tegelikude kasvatajate ja õpetajate

keskel leiduks neid, kes ennast ise atesteeriks viimaste liiki.

Näib nii, et Teie, lugupeetud A. S., tõesti „ainult ülemuse otsekohe kazu loete konkreetseks ettepanekuks“. Kuid sarnased asjad ilmuvad ju mujal ja asjata oleks neid hakata otsima ajakirja veergudel. Ja arvan: Teie peaksite teadma, et ka see on sündinud. Tuletage meele ainult õppeasutuste klasside koondamise kava — kuidas ta sündis, arenes ja ellu viidi.

Kuid klasside koondamine auditooriumideks on ainult reorganiseerimise kava materjalne külg, tema väline vorm.

Sellga ei või veel mitte piirduda.

Ma lootsin, et küsimuse ideelise külje õppetöö juhid ise võtavad põhjalikumale sisulisele kaalumisele, püüdes jõuda selgusele olemasolevates puudustes ja kuidas neid kõrvaldada.

Et seda seni ei ole sündinud, loen tarvilikuks ametlikult avaldada need põhimõtted, millele kindralstaap tulevikus tahab rajada meie kaitseväe juhtide kasvatus ja väljaõppe. Olgu siinjuures tähendatud, et vastav kindralstaabi ettekanne oli juba ennem välja töötatud ja Sõjaministrile esitatud. Toon siin ainult lühikese väljavõtte sellest.

Kõrgem Sõjakool.

Kõrgema Sõjakooli ülesandeks on:

1. Valmistada ette meie kaitseväele noori kindralstaabi ohvitseri.

2. Anda täiendavat sõjaväelist haridust meie rivi keskmistele ja vanematele juhtidele.

Selle üldise pädagoogilise ülesande elluviimine koosneb järgmistest osadest, mis tihe-dalt on seotud üksteisega:

A. töötada välja püsiva iseloomuga, tugeva rahvusliku moraaliga, algatusvõimelisi, kohusetruid, distsiplineeritud juhte ja nende abilisi — kindralstaabi ohvitseri.

B. Neile õpetada kätte harjumusi iseiseseisvalt mõtelda ja süveneda sõjaasjandusse puutuvatesse küsimustesse kõigil neil aladel, milledega neil tuleb tegemist teha tulevikus oma teenistuses.

Ühtlasi neile anda praktilisi oskusi omi mõtteid väljendada avalikult nii kõnes kui kirjas.

C. Neile anda praktilisi oskusi ja osavust meie kaitseväe riviüksuste juhtimises selles olukorras, nagu seda tulevasel juhul tõenäolikuult tuleb teha tema tuleviku teenistuses.

Vaatleme veidi lähemalt neid ülesandeid.

Punkt „A“ puudutab tulevaste juhtide ja nende abide — kindralstaabi ohvitseride — karakteri või iseloomu väljakujundamist. Sellel kasvatuslikul küljel on määratu tähtsus, sest modern sõda esitab väga kõrged nõuded mitte ainult vanema juhi moraalsele püsivusele, vaid ka neile, kes viivad ellu tema poolt algatatud mõtteid. Meie oludes tugev rahvuslik põhitoon on meie tulevaste juhtide ja nende abide — kindralstaabi ohvitseride — iseloomu kujundamise alguseks.

Punkt „B“. Tulevast juhti kõige pealt peab õpetama süvenema oma alasse ja mitte libisema üle tema pinnalt. Meie kaitsevæele kõige kahjulikum on pealiskaudse töömehe tüüp, kes ei võta vaevakski tungida asja sisse.

Kuid süvenemis- ja uurimisprotsess annab viljakaid tagajärgi, kui seda osatakse teha teatud kindlate meetodite järgi. Need just peabki andma kool.

Iga sõjaasjanduse küsimuse kohta on olemas määratu hulk kirjatöid. Nende varal arenebki uurimine. Kuid nende materjalide uputuses peab oskama leida töeteri, milleks noore uurija kriitilise mõtlemise ja analüüsi võime tulevad välja arendada.

Alaline praktika sel alal koolis ühenduses õpetajate isikliku eeskujuga on ainsaks abinõuks selle saavutamiseks.

Punkt „C“ on üks kõvemaid pähkleid sõjapädagooikikas. Juhtima tähendab tegutsema konkreetsetes olukorras.

See aga nõuab:

a) kindlaid teoreetilisi põhimõtteid, milliste alusel tegutseda.

b) kõigi relviikide ja sõjalis-tehniliste abinõude, nende omaduste ja võimete praktilist tundmist.

c) põhjalikku praktilist treeningut kõigi nende abinõude kasutamises lahinguolukorras.

d) Juht on ühtlasi ka oma alluvate kasvataja. Kindralstaabi ohvitser on aga temale ka siin abiks. Järelikult praktiline kasvatus rahuajal on tihedalt seotud juhtimisega.

Nagu näeme, ülesseatud põhimõtted ja nõuded on lihtsad, selged ning sirgejoonelised. Nende peatum on praktiline õppetöö — tegutsemine ja konkreetsete sõjaliste ülesannete lahendamine.

Tähendan kohe: ükski kool ei suuda anda lõpulikult kujul kõike, mis siin nõutud.

Kuid, mis ta peab andma ja mis temalt peab nõudma, see on: ta peab andma teoreetilise aluse ja peajasjali-

kult kindla meetodi sellelt aluselt minna edasi. Piltlikult öeldud: ta peab noore juhi viima teatud kindlasse punkti sõjaasjanduse alal (teoreetiline alus), sellest punktist temale rajuma ette tee (vaimlise töö meetod), teda õpetama kõndima sellel teel (treneerima ettevalmistatava inimese vaimlisi ja kõlblisi jõude) ja siis ütleva kooli lõpetamise päeval: seda teed mööda minge — siis jõuate eesmärgile.

Sealjuures koolilt peab nõudma, et ta annaks inimesele kaasa ka selle tahtmise minna näidatud teed mööda, see on:

armastuse ja huvi selle töö vastu, milleks teda ette valmistatakse, püsiva tahtmise ennast täiendada, jõuda ikka kaugemale kättenäidatud teel.

Kui nüüd nende üles seatud põhimõtete alusel võtta hindamisele praegust õppetööd meie Kõrgemas Sõjakoolis, siis iga erapooletu vaatleja peab konstateerima järgmist:

kool ei anna seda selget, tugevat alust, punkti, millest välja minna;

kool ei anna õpilasele meetodit-teed, mida mööda minna pärast kooli lõpetamist.

Õppetöö teoreetilise aluse peab moodustama summa summarum kõigi nende sõjaliste ainete ideeline sisu, mis koolis õpetatakse. Sellepärast kõige pealt on tarvilik, et need ained ideeliselt tõesti moodustaksid ühe lahutamatu terviku, aidates kaasa kõik ühe, kindla õppeeesmärgi saavutamisele. Midagi juhuslikku ja kaalumatu õppeplaanis ei või mitte olla.

Lähemalt tutvudes Kõrgema Sõjakooli programmidega, selgub et siin sellest ei või olla juttugi.

Paljude ainete — administratsioon, strateegia, taktika, kindralstaabi teenistus, Ilmasõja ajalugu jne. programmid nõuavad väga põhjalikku puhastust enne, kui võiks asuda õppetöö tegemisele nende järgi. Nii palju on neis programmides eluvõõrast, üleliigset, asjatult kokku kuhjatud materjale.

Peale selle igäüks neist aineist käsitatakse niivõrra eraldi ja lahus üksteisest, et ühtlus töös ja üldine eesmärk läheb täiesti kaduma. Meie ei saa sellepärast praegu kuidagi kõnelda Kõrgemas Sõjakoolis ühest, tervikulisest õppetööst.

Veel halvem on lugu õppemeetodiga, kus inimeste tööjõudu ja tööoskust järkjärgult välja arendatakse. Praktilise, tegeliku töö asemel domineerib loeng, päevas oma 6—7 tundi. Loeng ja — eksam, kus komisjoni ees mahajutustatakse see, mis oli ette loetud. Et sarnane tööviis ei suuda anda seda, mida

elukoollit nõuab, on arusaadav ja loomulik. On tulevase juhi ja tema abi—kindralstaabi ohvitseri elutööl koguni vähe ühist eksami mahajutustamisega. Sellega ma ei taha sugugi tõendada, et loenguid ja eksame üldse ei või kasutada kui õppemeetodi. Ei. Neid võib ka kasutada, kuid sellel kitsalt piiratud kujul, mis sarnasel õppemeetodil on tegeliku, praktilise kasvatustöö raamides.

Et olukorda parandada, oleks tarvilik:

a) töötada välja kindel õppeplaan, kus õppeainete ulatus, nende õpetamise eesmärk ja aeg oleksid ära määratud. Aja jaotusel praktilise ala ja teooria vahel tuleb jõuda niikaugele, et esimest oleks vähemalt 3 korda rohkem viimast;

b) igal alal töötada välja kindlad, revideeritud õppeprogrammid;

c) vastavalt programmidele asuda süstemaatilisele õppematerjali ja näitlikkude õppeabinõude kogumisele ja muretsemisele. Õpperaamatute küsimus tuleb üles võtta. Kuid Kõrgema Sõjakooli õpilased oma ettevalmistuselt võivad ja peavad käsutama ka üldist sõja kirjaandust. Kuidas seda teha, selleks kool peab neile andma meetodi;

d) tegelikku õppetööd toimetada kindla kontrolli ja alalise ideelise järelevalve all, et kõrvaldada igasugune juhuslikkus töös. Need oleksid organisatsioonilised reformid.

Ühenduses sellega põhjalikult tulevad uuen dada ka maksvad õppemeetodid, asendades suurema osa praeguseid loenguid õpilaste iseseisvate töödega.

Seda tuleb teostada järgmistel põhialustel:

Iga õppeaine õppeala juhataja poolt jaotatakse „teemideks“, mis vastavas sisujärjekorras tulevad läbitöötamisele.

„Teemi“ läbitöötamine seisab järgmises:

a) Õppeala juhataja oma loengute või ettekannetega sisuliselt valgustab üles võetud küsimust õpilastele. Loengus antakse need põhivanavad mõtted ja näited (teoreetiline alus), mis on tarvilikud teatud sõjalise küsimuse sisuliseks tundamõppimiseks ja käsitamiseks. Peale sisulise külje ühtlasi töö juhataja võtab arutusele ka meetodi küsimuse, nimelt kuidas teatud sõjalist küsimust uurida. Selleks ta juba oma ettekan netes selle küsimuse jaotab alaküsimusteks, tõstes esiplaanile need, mis on erilise tähtsusega ja millele tuleb juhtida erilist tähelepanu. Sealjuures võetakse arutusele ka see, missuguseid allikaid ja kuidas neid käsitada teatud küsimuse uurimisel. Teatavasti see küsimus eriti meie olukorras on üks raskemaid, sest meil tuleb kasutada allikaid paljudest keeltest, väga paljudelt autoritelt, kelledest igaüks küsimust on valgustanud ise

seisukohast. Sellest allikate labürindist kool peab raiuma läbi sirgejoonelise tee ja sellenäitama kätte õpilastele.

Kõik need ja veel palju teisi vähemaid asju moodustavad selle ettevalmistustöö, mis peab õppetöö juhataja tegema enne, kui ta oma õpilase võib panna iseseisvale tööle teatud küsimuse alal. Keegi ei või ette ütelda, kui kaua see ettevalmistustöö kestab. Kuid põhimõte on aga sarnane: ettevalmistustööd tuleb teha senikaua, kuni õpilased on küpsed iseseisvale tööle. Mida kaugemale õppetöö areneb, seda suurema iseseisvuse omandavad õpilased, kuni neile viimaks pruugib anda ainult teemi pealkiri ja nad selle võivad läbi töötada täiesti ilma välise kaasabit. Oleks koguni ekslik arvata, et seda suudab teha ka praegune õpilane, kes kaks aastat on tummalt klassis pealt kuulanud, kuidas teised lugesid. Ja nüüd korraga kolmandal aastal ta peab hakkama kirjutama ise ilma kellegi välise kaasabita.

Sarnane katse on asjatu vae. On täiesti loomulik, et niisugune õpilane ei suuda iseseisvalt asuda töö juure. Ja kui ta seda siiski on kohustatud tegema, siis ta kirjutab välja kogutud „allikatest“ ainult hulga ilusaid mõtteid, mis temale näisid meeldivat. Neist kombineeritakse siis niisugune ideede segu, mida pärast töö hindajad on sunnitud tunnustama kõlbmatuks. Ja see võib juhtuda kõige paremaga klassis. Eksamitel omandatud „kaksteistkümmend“ ei suuda aidata. Sest üks asi on veerandtunniline „vastamine“ rohelise laua taga, teine asi — iseseisev mõtlemisprotsess, kus kümnetest, tihti vastukäivatest võorakeelsetest allikatest peab koorima välja tõeteri ja neid istutama ümber meie tegeliku olukorda.

b) Töö juhataja poolt teoreetiliselt ja meetodiliselt ette valmistatud õpilane asub küsimuse iseseisvale uurimisele, kasutades kättenäidatud allikaid. Tööjuhataja ka sellejuures peab temale tarbekorral olema abiks, lahendades ettetulnud arusaamatusi ja võimalikke eksitusi. Igal niisugusel korral õpilane töö juhataja poole on kohustatud pöörduma küsimustega.

c) Kui teatud sõjaline küsimus, „teem“ sel viisil läbi on töötatud, siis õpilase töö vaadatakse läbi töö juhataja poolt ja tuleb arutamisele.

Õpilaste poolt koolis või kodus täidetud tööde põhjalikul ja asjatundlikul arutamisel on põhivanav tähtsus õppetöös. Tema väärtusest õieti olenebki terve õppetöö väärtus.

Tööde läbiarutamised teostatakse järgmiselt:

Pärast seda, kui tehtud tööd on vaadatud läbi tööde juhataja ja tema abide poolt, üks neist auditooriumis esineb kokkuvõtliku ettekann

dega nende vigade kohta, mis on ilmsiks tulnud töös. Ettetulnud vead võivad olla üldist, põhimõttelikku laadi, mis esinevad paljudes töödes, ja individuaalsed vead, mis esinevad üksikutes töödes. Auditooriumis võetakse arutusele peaaesjalikult ainult üldist laadi tähtsamad vead ja puudused. Neid või teisi puudusi esile tuues ei nimetata ei töid, kus need vead esinesid, ei autoreid, kes nad on teinud. See pädagoogiline võte tagab töö arutamisel asjalikkuse ja objektiivsuse.

Pärast läbiarutamist töö juhataja annab selle lahenduse, mis tema oma abilistega loeb soovitavaks teatud küsimuses. Andes oma lahenduse töö juhataja on kohustatud ühtlasi näitama selle vaimlise töö meetodi, kuidas tema jõudis sarnase lahenduse ni, see on: missuguses loogilises järjekorras tuleb küsimust arutada, et jõuda tehtud otsuse ja lahenduse juure.

Võidakse öelda, see on šablooni andmine õpilasele. See väide on õige ainult sel juhtumusel, kui õpetaja tema poolt antud lahenduse kõige jõuga surub peale õpilastele, nimelt kui see lahendus tunnustatakse ainuõigeiks, patenteerituks. Kuid seda just ei või mitte teha. Andes oma lahenduse ja meetodi selle juure jõudmiseks õpetaja ainult näitab õpilastele selle eeskujut, kuidas toimib vaimliselt enam välja arenenud, suurema vilumuse ja kogemustega juht. On kindel, et ka vaimlise töö protsessis niisuguse eeskujut meie oma õpilastele peame andma samuti nagu seda teeme moraalse ja kehalise kasvatuses juures. Ilma sarnase eeskujut õpilane on sunnitud kobama ringi omapead ja ei jõuagi kunagi välja kõige otstarbekohasemate ja paremate meetodite juure.

Üldisele ettekandele auditooriumis järgneb töö individuaalne läbiarutamine iga õpilasega üksikult. Et see töö on aegaviitev, siis teatud teemide ja tööde suhtes temast tarbekorral võib ka loobuda. Kuid lahendatud taktikalised ülesanded peab tingimata arutama läbi iga töö täitjaga individuaalselt. Niisuguste läbiarutamiste eesmärgiks on nende individuaalsete vigade väljaselgitamine, mis kannavad puhtisiklikku laadi ja igas töös on erisugused. Läbiarutamine sünnib selviisil, et teatud ajal õpilane ilmub töö juhataja juure oma tööga. Jõudes selgusele, et õpilane on juhataja poolt tehtud märkused läbi lugenud ja neist aru saanud, viimane küsib:

„Teie arvamine nende märkuste kohta? Mis on Teil vastu seletada?“

Järgneb elav mõttevahetus üksikküsimuste kohta, kus tehtud töö võetakse individuaalsele arutamisele ja hindamisele.

Niisugune individuaalne arutamine ongi juhi tegelik vaimline kasvatus. Neil läbirääkimistel õpetaja õpib tegelikult tundma oma õpilast, tema mõtlemisviise, tema tugevaid ja nõrku külgi vaimlises töös. Lühikese ajaga võib juba otsustada, kas õpilane suudab järjekindlalt, loogiliselt teatud küsimust arutada, et jõuda kindlale otsusele, kas ta suudab tehtud otsust põhjendada, või peab temast kinni ainult jonnakalt. Kui õpilane on sügavasti veendunud oma otsuses, viimane aga siiski on ekslik, siis peab ka õpetaja välja panema oma vaimlise mina, et oma elutundmise, laialise vaimlise silmaringi ja vilumusega suuta veenda õpilast vastupidiste.

Seega niisugune mõttevahetus esitab kõrgeid nõudeid ka õpetajale. Siin on tegemist kahe intelligenti kokkupõrkamisega, kus õpetaja end suudab panna maksma ainult oma vaimlise mina ja sügavama elutundmise abil.

Iga sõjaline ettevõte, kui teda hakata arutama, haarab kõiki küsimusi sõjaasjanduse alal korraga. Koguni inimese üldine haridus ja intelligentsus avalduvad siin kõrgeimal määral otse esimesel silmapilgul. Seega sarnane mõttevahetus teatud konkreetse sõjalise küsimuse arutamisel on õpilasele kõige valjum eksam, mis endale iganos võib kujutleda. Numbrite väljapanek sealjuures ei ole sugugi olulise tähtsusega.

Töö juhatajale niisugune arutamine on koguni raskem ja tõsisem pädagoogiline ülesanne, kui loengute pidamine.

Nähtavasti sellepärast meil neid ei armastagi, välja arvatud opponeerimine lõputöodes. Tean juhtumuse Prantsuse Kõrgemas Sõjakoolis, kus välisõidul pataljoni pealetungi lahingu puhul tekkisid elavad põhimõtteliku tähtsusega vaieldused selle üle, millal jalavägi peab nõudma kahurväe tule toetust. Grupi juhataja-commandant ja väljamaa kolonel olid jõudnud vastupidistele otsustele, mille tagajärjel terve grupp jagunes kaheks ideeliseks vastaslaagriks. Hiljem terve õppeaasta kestvusel grupi juhi enda initsiatiivil ikka ja jälle tuldi selle küsimuse juure tagasi, kuni lõpuks järgmisel välisõidul jõuti ühisele otsusele. Ja see otsus ei olnud mitte kooskõlas grupi juhi esialgse arvamisega.

See on üks väikene näide selle kohta, kui võrra suuri kogemusi, põhjalikkust ja asjatundlikkust, head tahtmist ja püsivust nõuavad sarnased individuaalsed sõnavahetused ka tööde juhatajalt.

Kõige halvem sealjuures on, kui töö juhataja pealiskaudse, üleoleva, kuid põhjendamata märku-

sega katkestab läbirääkimised, jättes õpilasele sisemise tunde, et teda on vaimliselt petetud.

Kriipsutan alla, et niisugune individuaalne tööde läbiarutamine on eriti tähtis nende praktiliste taktikaliste ülesannetesuhtes, mida õpilased lahendada iseseisvalt. Ilma selleta sarnased ülesanded ei ole üldse mitte mõeldavad, sest nad ei anna mingisugust positiivset kasu õpilaskonnale.

Üksikute ainete ja alade läbitöötamisel tuleb saavutada sisemine ühtlus töös, kus iga ala sisuliselt oleks õpetatud nõnda, et ta tõesti aitaks kaasa üldise eesmärgi — kindralstaabi ohvitseri ja juhi ettevalmistamisele. Kõik, mis sisuliselt selleks kaasa ei aita, tuleb heita kõrvale, kui üleliigne ballast õppetöös. Ühtluse õppetöös saavutame sellega, kui igale ainele üldises õppeplaanis määrame ära tema koha ja ülesande. Peab leidma keskohta, kõige tähtsamala ja siis selle ümber koondama kõik teised abialadena sarnaselt, et nad aitaksid kaasa esimese kätteõpetamisele.

Sellelt seisukohalt välja minnes Kõrgema Sõjakooli jaoks esitan järgmise õppeainete grupeerimise kava sõjaasjanduse alal:

nende või teiste keeruliste operatsioonide käigu päheõppimine ajas ja ruumis, nagu seda tehakse meil praegu, vaid praktiliste strateegilis-taktikaliste küsimuste väljaselgitamine, mis puutub:

— vägede juhtimisesse sõjateatril ja lahinguväljal;

— vägede organisatsiooni ja varustamisse;

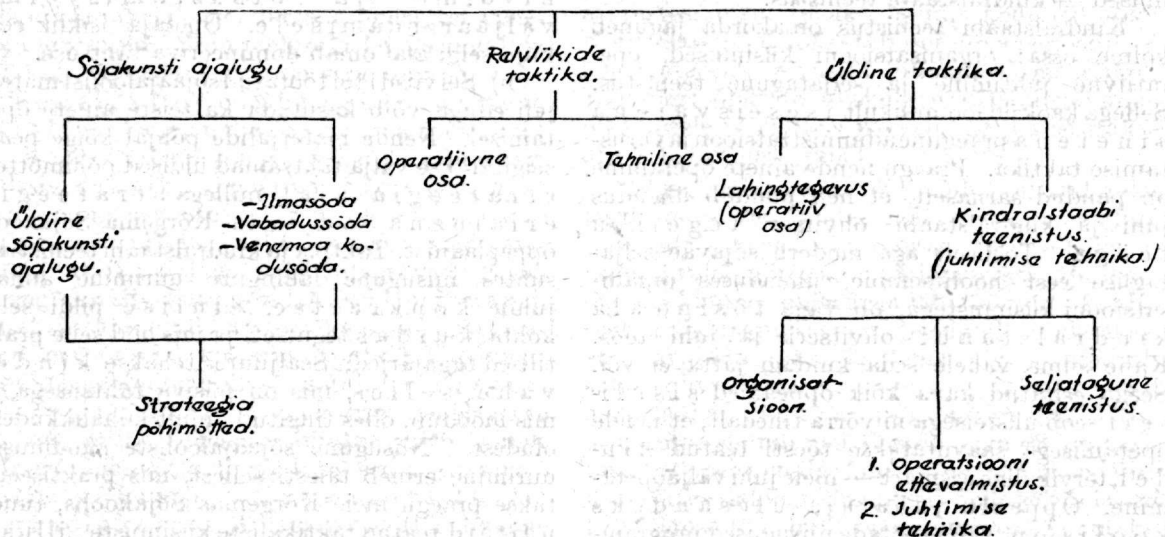
— relvliikide koostöösse lahinguväljal ja

— sõjatehniliste abinõude kasutamisse.

Vastavalt sellele ka sõjakunsti ajaloo, eriti aga Ilmasõja ajaloo õpetamine nii Kõrgemas Sõjakoolis kui ka sõjakoolis tuleb rajada täiesti uutele alustele. Pikemalt sellest eespool.

Ilmasõja ajaloo kõrval ka meie Vabadsõja ajaloo uurimine peab omandama kindla koha Kõrgema Sõjakooli õppeplaanis. Vabadsõja ajaloo õpetamisel koolis on see suur tähtsus, et ta õpetab meie tulevase juhte mõtlema ja tegutsema meie konkreetsetes olukorras: meie sõjateatril, meie inimmaterjaliga j.n.e. Muidugi see võib sündida sedamööda, kuidas areneb selle sõja kogemuste ametlik uurimine. Teiselt poolt meie idanaabri kõigeülgne tundmaõppimine meie juhi tuleviku töös on elulise tähtsusega. Mis sel alal kooli poolt (ma mõtlen „Naaberrükkide sõjageograafiat“) seni antud, on koguni iganenud, ja ast

Sõjaasjanduse ala.

Selle kava järgi terve õppetöö tsentrumisse on asetatud taktika ala õpetamine. Olen seda teinud teadlikult sellepärast, et taktika ala tegelik kätteõpetamine juhtidele tõesti moodustab selle loomuliku keskkohta õppetöös, lõpu eesmärgi, mille saavutamiseks kõik teised ained ja alad peavad kaasa aitama.

Mis on näiteks sõjajaloo ja sõjakunsti ajaloo õpetamise praktiline eesmärk? Mitte

ja arust maha jäänud materjal, millel praegu enam ei ole mingisugust väärtust. Et praegusest Venemaast arusaada, peab tundma tema sündimist, mis pärast Venemaa kodusõja tundmaõppimine vähemalt peajoontes ka meie juhtidele on olulist tähtsusega.

Taktika ala jaguneb kahte ossa: relvliikide taktika ja üldine taktika. Esimene neist

uurib üksikute relvliikide põhiomadusi ja võimeid ja kuidas neid kasutada lahingus. Sellega kõige lähemas ühenduses on sõjatehniliste abinõude ja abivägede tundmaõppimine, mis kasutatakse koos pearelvliikidega.

Vastavalt modrn sõja iseloomule see ala on kujunenud väga laialdaseks ja tõsiseks.

Põhinõudeks sõjatehnilise ala õpetamisel on: a) praktiliselt ja tegelikult kätte õpetada sõjatehniliste abinõude tehnilised omadused ja võimed, b) praktiliselt õpetada neid abinõusid kasutama koos pearelvliikidega kindlate sõjaliste ülesannete lahendamisel. Lugeeda klassis sõjatehnikat ei anna resultaate, mispärast „tehniliste vägede taktika“ meie õppeasutustes praegusel kujul ei ole millegiga õigustatud. Selle aja võib tarvitada palju kasulikumat meie tehniliste vägede jatehniliste abinõude praktiliseks tundmaõppimiseks vastavate eriteadlaste juhatusel. Erilist tähelepanu tuleb pöörata side ja gaasikaitse abinõude kasutamisele.

Ühendatud relvliikidest koosnevate üksuste lahingutegevus, mida käsitab üldine taktika, orgaaniliselt on liidetud kokku kahest alast, nimelt:

a) ühendatud relvliikide koostöö ja kasutamise lahingus — operatiiv ala ja

b) nende juhtimisesse puutuvad küsimused — kindralstaabi teenistus.

Kindralstaabi teenistus omakorda jaguneb kolme ossa: organisatsiooni küsimused, operatiivne juhtimine ja seljatagune teenistus. Sellega kaoksid loomulikult iseseisvate ainetena praegune administratsioon ja varustamise taktika. Praegu nende ainete õpetamine on pandud sarnaselt, et neil puudub ühendus juhi ja kindralstaabi ohvitseri tegeliku tööga. Tõeliselt aga modern sõjaväe seljataguse eest hoolitsemine, ühenduses organisatsiooni küsimustega, on väga tõsine ala kindralstaabi ohvitseri ja juhi töös. Kahe silma vahele seda kuidagi jätta ei või. Seega esitatud kava kõik õppeained sisuliselt seob üksteisega niivõrra tihedalt, et nende õpetamisega saavutatakse tõesti teatud kindel, tervikuline eesmärk — meie juhi väljaõpetamine. Õppeala juhataja ülesandeks koolis on: välja töötada niisugused programmid igas aines, et see sisuline ühtlus tegelikult oleks saavutatud.

Üldine töö süsteem taktika ala õpetamisel:

a) Ilmasõja ja Vabadussõja ajaloo valitakse välja mõned niisugused operatsioonid ja lahingud, mis eriti meile võivad pakkuda huvitavat ja õpetlikku materjali vägede juhtimise (kindralstaabi teenistus), nende manööverimise,

sõjateatri (strateegia) ja ühendatud väeliikide kasutamise alal (taktika) lahingus. Misuguseid operatsioone ja lahinguid uurimiseks valida, lõpuotsuse selle kohta teeb taktika ala vanem juhataja, küsimust enne teiste õppejõududega läbi kaaludes. Välja valitud operatsioone ja lahinguid õpitakse tundma kõige põhjalikkusega ja detailides. Uurimine sel alal peab just olema niivõrra sügav, et temast iseenesest selguksid:

ühelt poolt need üldised ideed, mis olid teatud sõjalise ettevõtte aluseks,

teiselt poolt selle ettevõtte nõnda-ütelda kasutussosa, nimelt:

— tema ettevalmistamise küsimused,

— tema juhtimise küsimused — rindel ja seljataga,

— sõjatehniliste abinõude käsitamine,

— relvliikide koostöö.

Uurimistöö teostatakse selle meetodi alusel, mis käsitati eespool.

Sõjaajaloo õpetamisel suure tähtsuse omavad näitlikud õppeabinõud. Selleks otstarbeks töö juhatajal tuleb lasta valmistada skeemid, piltide kogud, diapositiivid jne. Kõik, mis vähegi võimalik, tekstist tuleb kanda üle skeemile. Kõige selle eesmärgiks on vabastada õpilased igasugu nimede ja numbrite mõttetust pähetuupimisest, koondades terve tööjõu nende fantaasia, kombinatsioonivõime ja otsustamisvõime väljaarendamisele. Õpetaja isiklik eeskuju selgi alal omab domineeriva tähtsuse.

b) Selviisil läbi töötatud sõjaajaloolist materjali eduga võib kasutada ka teiste ainete õpetamisel. Nende materjalide põhjal kõige pealt selgitatakse välja tähtsamad üldised põhimõtted strateegia alal, millega strateegia eriainaena kaob sootu Kõrgema Sõjakooli õppeplaani. Taktika ja kindralstaabi teenistuse suhtes niisugune lahingute uurimine annab juhile konkreetse, elulise pildi selle kohta, kuidas tegutseti ja mis olid selle praktilised tagajärjed. Sealjuures tehakse kindel vahe-selles, mis on püsiva tähtsusega ja mis möödub, olles tingitud ainult kohalikudest oludest. Niisugune sõjaajalooliste sündmuste uurimine erineb täiesti sellest, mis praktiseeritakse praegu meie Kõrgemas Sõjakoolis, tuues näiteid teatud taktikaliste küsimuste „illustratsioonideks“. See on nimelt sõjaajalooliste sündmuste nõndanimetatud „tsiteerimine“ (citation). Ta sünnib harilikult nii, et pärast „teoreetilist loengut“ taktikas õpilastele lühidalt jutustatakse maha mõni ajalooline sündmus. Sealjuures tahvil paari joonega näidatakse ära, et „siin oli vaenlane, siin meie“. Niisugusest pinnapealsest ajaloo „tsiteerimisest“ on küll ainult kahju üldisele õppetööle. Sest peale kõige muu ta kasvatab

õpilaskonnas suureks ühe pahe, millest hiljem võrsuvadki välja kõik teised, nimelt pealiskaudsuse. Ka õpetaja ise sellest pahest peab hoiduma kõige jõuga.

Üks operatsioon või lahing, mis põhjalikult läbi töötatud, annab praktiliselt mitu korda rohkem, kui kümnete lahingute ja sõdade tsiteerimine, kus õpilasele jääb sootu võõraks selle ettevõtte tuum ja praktiline sisu.

d) Sõjaajaloos välja selgitatud taktikalised põhiväited töö juhataja õpetab õpilasi kasutama tegelikult lahinguülesannete lahendamise (cas concret) võttes aluseks sealjuures ametlike lahingueeskirju. Tähdan siinkohal, et meie lahingueeskirjade viibimine on teinud ja teeb kahtlemata takistusi taktika ala õpetamisel. Täiel ulatusel see küsimus on võetud üles käesoleval aastal.

Oma iseloomult neid ülesandeid võib liigitada järgmiselt:

— Näitlikud lahinguülesanded kaartidel ja maastikul.

— Õpilaste poolt iseseisvalt lahendatavad lahinguülesanded kaartidel ja maastikul.

Mõlemad: esimesel aastal kõvendatud rügemendi, teisel aastal — diviisi piirides.

Näitliku ülesande oletuse seab kokku taktika ala vanem juhataja ja enne selle esitamist töötab läbi oma abilistega. Silmas pidades meie Kõrgema Sõjakooli väikest auditooriumi, näitlikkude ülesannete läbitöötamiseks õpilastega ei ole tarvilik moodustada õpilastest vähemaid gruppisid. Seda teeb taktika ala juhataja isiklikult, töötades terve klassiga korraga.

Tegelikkude lahinguülesannete näitlik lahendamine maastikul ja kaartidel ongi see loomulik üldise taktika õpetamise viis, mis peab astuma meie praeguste „loengute“ asemele. Selle õpetamise viisi paremused taktika alal on käega katsutavad. Kuna „loeng“ ka siis, kui ta on hästi läbi töötatud, annab siiski ainult üldiseid laialipaisatud mõtteid küsimuse kohta, lahinguülesande lahendamine õpilase asetab konkreetse olukorda. Selles olukorras areneb terve tegevus: seega õpilasele antakse mitte ainult üldiseid põhimõtteid, vaid ka seda, kuidas neid põhimõtteid kasutada lahinguolukorras. Sellepärast näitlik ülesanne valmistab õpilase vahenditult ette nende ülesannete täitmisele, mis õpilasel tuleb toimetada iseseisvalt, kuna praegune „loeng“ seda ei suuda teha kunagi.

Näitlikkudele ülesannetele järgnevad õpilaste eneste poolt iseseisvalt lahendatavad praktilised ülesanded. Iseseisva ülesande seab kokku samuti taktika ala vanem juhataja ja enne selle esitamist õpilastele ta töötab läbi oma abilistega. Viimane on tarvilik selleks, et luua

ühtlast lahingudoktriini ja vaadet ülesandelahendamises ja õpilaste tööde hindamises. Iseseisvate ülesannete lahendamiseks õpilased jaotatakse vähematesse gruppidesse, et võimalik oleks töötada iga õpilasega individuaalselt. Gruppisid juhivad taktika ala juhataja abilised. Jaotus gruppidesse ei või aga olla põhjuseks töö ideelisele jaotusele ja killunemisele. Selle ärahoidmiseks vanem juhataja peab võtma tarvitusele energilised abinõud, milledeks on:

— gruppide juhtide põhjalik, ühtlane ettevalmistamine tööks,

— ühise ülesande andmine kõigile gruppidele.

Üldjoontes gruppide tööd peab vaatama läbi peale grupi juhi ka taktika ala vanema juhataja isiklikult.

Õpilaste poolt iseseisvalt lahendatavate lahinguülesannete eesmärk on: treneerida õpilasi selles töös, mida neilt nõuab meie üksuste juhtimine lahinguolukorras. Sellepärast on põhjaneva tähtsusega, et õpilane selle töö juures oleks asetatud tõesti lähedaltki niisugustesse tingimustesse nagu tal seda tuleb teha lahingus. Vastasel korral treneerimine kaotab sootu oma väärtuse. Sellepärast suurem osa iseseisvaist ülesannetest lahendatakse kohe pärast nende andmist kaartil või maastikul selle ajaga, mis antud olukord täitjale võimaldab. Praegu niisugused tegelikud olukorras tehtud praktilised tööd puuduvad sootu S. ü. õppeasutustes, vaid tehakse ainult koduseid töid. Kõrgemas Sõjakoolis talvisel õppeperioodil ei lahendata ka ainustki ülesannet maastikul. Tagajärg: õpilaste ühekülgne väljaarendamine pikaldasele tööle, kus päevade kaupa istutakse ühe töö täitmise kallal.

Teine, vähem osa töid võib õpilastel teha lasta ka kodus, andes neile seega võimaluse täielikult süveneda küsimusse. Tööde läbiarutamisel tuleb mitte ainult lahingukäsk läbi lugeda, vaid ühtlasi õpilastega läbi töötada, kuidas teatud lahinguülesanne tegelikult täidetakse, et kasvatada juhis ja tema abis — kindralstaabi ohvitseri harjumust alati end asetada täitja seisukorda. Läbiarutamine sünnib neil alustel nagu see on käsitatud õppemethodi küsimuses. Lahendades neid võiteisilahinguülesandeid, õpilased täidavad kaheksaühe töö: puht operatiivse osa ja staabitehnilise töö. Sel viisil nad täiesti elulises lahinguolukorras õpivad kätte ka kindralstaabi teenistuse tähtsamat, praktilist osa, nimelt juhtimise tehnika. Sealjuures õpetajal tuleb teravalt silmas pidada, et seljataguse teenistuse küsimused kunagi ei oleks eraldatud operatiiv küsimustest, vaid et mõlemad alati ja igas olukorras vaadeldaks koos. Selle saavutamiseks kindralstaabi teenistusse puutuvad küsimusi peab õpetama üks õppe-

jõud — meie kindralstaabi ohvitser. Praegune olukord meie Kõrgemas Sõjakoolis, kus on moodustatud eriainetena administratsioon ja varustuse taktika, mis käsitatakse koguni eraldi kindralstaabi teenistusest, tuleb lugeda täiesti ebakohaseks. Modern sõjas seljataguse teenistuse küsimused moodustavad tähtsa osa kindralstaabi ohvitseri üldisest tööst staabis. Neid küsimusi noortele juhtidele õpetada võib ainult see, kel endal on sügavaid teadmisi ja kogemusi ka operatiiv alal. Kui meil olude sunnil seljataguse teenistuse küsimusi peab õpetama eriteadlane sel alal, siis tema töö peab kuuluma täielikult üldisesse kindralstaabi teenistuse kursusesse ja ideeliselt olema juhitud selle ala õpetaja poolt.

Töösüsteem kindralstaabi teenistuse õpetamisel, nagu tähendatud, liitub täiesti taktika ala õpetamisega, millest kindralstaabi teenistus moodustab ainult ühe orgaanilise osa.

Kirjelatud töösüsteem taktika ala läbi töötamisel, kus sõjaajalugu, strateegia, taktika ja kindralstaabi teenistus moodustavad ühe lahutamatu terviku, nõuab et oleks määratud üks vastutav vanem taktika ala juhataja, kelle käsutusse antakse tarviline arv abilisi. Vanema juhataja ülesandeks jääb antud aja piirides õppetöö ulatuse kindlaksmääramine, töökava kokkuseadmine omal alal, ülesannete kokkuseadmine ja esialgne läbiarutamine ühes abilistega, õppematerjali ja

-abinõude valik. Ühe ideelise juhi olemasolu garanteerib kõige paremini tööühtluse ja liituvuse ühise eesmärgi saavutamisel, milleks on: kindralstaabi ohvitseri ettevalmistamine mitmesuguste sõjaliste ülesannete lahendamisel ja täitmisel tegeликus olukorras.

Kriipsutan alla veel kord: esitatud töösüsteem ja meetod seab üles kõrged nõuded nii õpilastele kui eriti õpetajatele.

Õpilane siin harjutatakse töötama terve aasta kestel iseseisvalt. Et edasi jõuda, ta peab õppima ära keeled, tehnilised abinõud, peab endale kujundama kindlad vaated sõjalistes küsimustes, ühesõnaga ta küpseb juhiks või tema abiliseks selle sõna otsekoheses mõttes.

Õpetaja selles protsessis oma eeskujuga teda peab viima edasi. Oma alalise tähelepanuga, abiga, oma asjatundmisega ja tööarmastusega ta virgutab õpilast vaimlisele tööle. Õpetaja enda sügavad teadmised ja vilumus, kõige pealt aga tema selge pea, terav kriitiline mõistus, täpne väljendusviis ja raugematu tahe ennast täiendada omal alal on eeltingimuseks selleks, et töö kannaks vilja ja tooks kasu meie kaitseväele üldse ja õpilastele eriti.

See oleks lühidalt õppetööst Kõrgemas Sõjakoolis. Sõjakoolisse puutuvad küsimused võtan arutusele lähemas „Sõduri“ numbris.

Riigikaitse muredest.

J. Tõrvand.

Toimetuse märkus: Käesolev artikkel on ka „Päevalehele“ avaldamiseks saadetud.

I.

Sundusliku teenistusaja lühendamise ümber.

Kaitseväge teenistuse seadus, mis vastu võeti II Riigikogu poolt 25. märtsil s. a. ja mis maksma hakkab 1. jaan. 1927 a., näeb ette teenistusaja kestvuse meie kaitseväes 1½ aastat. Mõnedes osades võib teenistus kesta 2 aastat. Ühtlasi annab seadus Vabariigi Valitsusele õiguse vabastada ajateenijaid sõdureid teatud tingimustel ka enne tähtaega.

Nimetatud seadus võeti vastu pärast pikemat igakülget arutamist. Tema poolt hääletasid kõik erakonnad peale rahvaerakonna ja sotsialistide. Näis, nagu oleks uuele seadusele kindlustatud mõneks aastaks puutumatus, mis oleks andnud sõjaministeeriumile võimaluse korraldada

kaitseväge organisatsiooni ja mobilisatsiooni küsimusi meie oma seaduse alusel ning samal alusel reguleerida üksikute kodanikkude kohustusi riigikaitse alal. Kuid III Riigikogu valimistel ning pärast valimise lõppu poliitilises ajakirjanduses tulid kuuldavale hääled, mis nõuavad kaitseväge teenistuse kestvuse revideerimist ja nimelt lühendamise mõttes. Sellejuures minnakse välja peaaesjalikult kokkuvõidmise motiivist.

Uus seadus ei ole veel maksma hakanud ja juba tema ei kõlba. Seda arvamist on kuulda ka neist ringkondadest, kes 2-ses riigikogus olid teenistusaja normidega päri, kuid valimiste kihutustöös avaldasid lubamisi, mis vastolus mõni kuu tagasi otstarbekohasena leitud seadusega. Siin tahtmata tekib küsimus, kas pole mitte meie riigi elamis- ja olemisolud selle lühikese aja jooksul sedavõrra muutunud, et tõsiselt võib rääkida võimalusest otsekohe lühendada teenistuse aega 12 kuu peale? Räägin „otse-

kohe“ sellepärast, et Eestis vist ei leidu ühtki ei sõjaväelast ega ka kodanikku, kes tõendaks, et 1½—2 a. teenistus on see norm, millest alla-poolle enam minna iialgi ei või. Teenistuse aega võib lühendada, kuid siin karsimus on selles, millal a v a n e b s a r n a n e v õ i m a l u s. Teiste sõnadega: Eestis ei ole vist lahkarvamisi väeteenistuseaja lühendamise põhimõttelises osas, küll võib aga olla mitmesugune arusaamine selle kohta, millal meil üldine olukord lubab teenistuse aja lühendamisele asuda.

Küsimuse selgitamiseks vaatleme vähe asja-olusid, mis võiksid mõõduandvad olla teenistuse aja kestvuse äramääramisel.

Mis on sundusliku kaitseväge teenistuse eesmärk meie oludes? Siin võib ära märkida:

1. Vajadus välja õpetada kõiki noori kodanikke mitmesugustes väeliikides tublideks sõduriteks, kes o s k a v a d maksimaalse kasuga tarvitada neid relvu ja võitlusabinõusid, mis meie tehniliselt nõrk riik suudab oma kaitseväge anda.

2. Vajadus anda igale kodanikule tõenäoline ettekujutus elust väeosas mitmes olukorras.

3. Vajadus arendada igas kodanikus teadlikku alistumist sõjaväelisele distsipliinile.

4. Vajadus karastada noori kodanikke moraalselt ja kehaliselt nende raskuste äravõitmiseks, mis moodapääsemata seotud teenistusega kaitseväes.

5. Vajadus pidada rahuaegses kaitseväes välja õpetatud mehi sarnasel määral, et võiks lugeda meie piir kaetuks (selles juures ainult kõige kardetavamas suunas).

6. Vajadus pidada üle terve maa garnisonides teatud suuruses väeosad, kes suudavad: a) täita garnisoni (vahi) teenistuse ülesandeid; b) kindlustada ühiskondlise julgeoleku meie ajal võimalikkudel erakorralistel juhtumustel; c) hoolitseda kohapealsete mobilisatsiooni tagavarade korrashoiu eest; d) täita kõik tööd, mis kaitseväge organism nõuab oma eluavaldustes.

Vaatleme nüüd olusid, milles sünnib meie kaitseväge väljaõpe. Siin näeme ainult negatiivseid külgi ja nimelt:

a) Meie pikk talv ning porised kevad ja sügis ei soodusta väljaõpet.

d) Meil paljudes garnisonides puuduvad veel korralikud elu- ja õpperuumid ning õppeplatsid, mis takistavad väljaõpet.

c) Garnisoni teenistus nõuab sõdurilt keskmiselt 1/3 kogu tema teenistuse ajast. Siin võime ära tähendada: noor sõdur 5—6 kuud õpib tegutsema üksiksõdurina ja sõdurina väeliikide organisatsioonilistes algrakukestes; 6 kuud on garnisoni teenistuses ja toimkondades ning 6 kuud teenib väljaõppinud sõdurina, jat-

kates ühtlasi õppust tegutsemiseks suuremates üksustes ning koostöötamises teiste väeliikidega.

d) Meil on veel suur õppeabinõude puudus, mis loomulik noores sõjaväes.

e) Kogu meie väljaõppe töö oma sisu ja meetodite poolest on otsimiste ajajärgus, mis jällegi loomulik: meie kaader on saanud ettevalmistuse meetodiliselt mitte alati eeskujulikis endises keiserriigi sõjaväes, on Vabadussõja läbi teinud (küll võidurikkalt) nende oskustega, mis ammutati ilmasõjaaegsest Vene väest; nüüd aga oleme üle läinud uutele tegutsemisviisidele ning soovime ka edaspidi käia uuenduste rada.

Kokkuvõetult: olud, millistes sünnib meie kaitseväge väljaõpe, ei ole soodsad otsekoheseks teenistuse aja lühendamiseks sarnasel määral nagu mõnelt poolt seda soovitakse.

Sama võib öelda ka meie kaitseväge (ajateenijate mõttes) moraalse ja kehalise kasvatuses kohaselt. Nüüdisaja sõdur peab kuni kondi-üdini läbi imbama tundmisega ja teadmise, et see suur organism, meie kaitseväge, milles iga üksik sõdur täidab temale kindlaks määratud ülesandeid, et see organism peab töötama igas olukorras ülesütlemata. Äärmiselt arenenud kohusetunne ning ennastsalgav ohvrimeelsus üldisuse kasuks on tagatiseks, et kaitseväge omas tervikus seisab oma ülesannete kõrgusel. Iga sõdur peab teadma, mis teda ootab sõjaväljal: lahingus, rännakul, valveteenistuses, puhkusel jne. Uneta ööd, külm vihm, äärmised pingutused igasuguses töös — seda elab üle sõdur sõjaväljal. Tema peab seda tunda saama ka rahualal. Mitmesugused õppused väljaspool kasarmuid, mitmesuguse ilmastikuga ja mitmesugusel maastikul võimaldavad seda.

Mida „viilimata ja karastamata“ on inimmaterjal, mis tuleb kaitseväge teenistusse, seda rohkem aega kulub, et noortest teha häid sõdureid nii moraalselt kui ka kehaliselt. Rahuldustundega võime siin ära märkida, et eesti tõus on palju loomulikke omadusi, mis tarvili- kud heale sõdurile. Kuid meie riigi eriline olukord nõuab meie sõduritelt mitu korda rohkem pingutusi, kui vast mujal, kus riigikaitseks välja astuvad korraga mitmed miljonid. Peale selle meie teame, et rahva tegeliku kehalise ja moraalse kasvatuses alal meil siiski on rohkem alles kõneldud, kui tehtud. Meie kasvatusetegelaste keskel leidub inimesi, kes oma poliitiliste vaadete poolest eitavad meil maksvat ühiskondlist korda. Kehakultuur sportlase liikumise näol on rahva massidele alles võõras, vaadatakse rohkem pealt, aga tegelikult osa ei võeta. Et see nii, selleks on omad põhjused, peaaesjalikult ajaloolised. Nüüd on küll alanud „sportline ärkamise aeg“, kuid oleme veel kaugel sellest, et võiksime tõendada: kaitseväge saab noorte

sõdurite näol hästi ettevalmistatud inimmaterjali.

Kui tahame olla objektiivsed ja vaadelda asju vahetult, mitte läbi parteipoliitiliste prillide, siis peame tunnustama, et praegustes oludes on kaitsevägi üheks tähtsaks astmeks selles koolis, milles valmineb riigitrüü kodanik. On kooliaeg kaitseväes väga lühikene, ei suuda kaitsevägi noorte kodanikkude moraalse ja kehalise kasvatuse alal kõiki oma ülesandeid täita. See ei ole aga riigi huvides. Aastapikkusest ja lühemast teenistusaajast tõsiselt rääkida, vaadates sellest seisukohast, võiks alles mõne aasta möödumisel, kui tagajärge hakkavad andma need uuendused, mis ette näeb noorsoo sõjalise ettevalmistuse alal uus kaitseväge teenistuse seadus.

Vaatleme nüüd teenistuse aja kestvust meie piiri- ja mobilisatsiooni kaitse seisukohalt.

Pöörake silmad ida poole, pidage meeles meie mere randa ja meie õhuruumi. Tervele kodanilesele maailmale ja ühes ka meile mittesõbralik määratu suur Nõukogude liit on meie otsekoheseks naabriks. Selle suurriigi poliitika ei vali abinõusid, kui vaja jõuda eesmärgile. Meie valitsus on ajanud seni ja ajab ka vist edaspidi ettevaatlikku rahupoliitikat. Kuid meie olemasolemise kindlustamiseks on olnud ja jääb ka tulevikus meie oma tahtmine ennast kaitsta jõuga jõu vastu. Meie teame, et suurriigi jõud, miljonilised armeed, on alati suuremad, kui meie omad. Sellest teadmised mõnede elujõuetute ja eluvõraste tegelaste mõttevallas tekivad arusaamised ja arvamisid, et meie üldse ei peaks pennigi kulumata riigikaitse peale. See olevat asjata. Tahetjõulisemad ja kainemad kodanikud saransid arvamisid ei jaga. Nad tahavad ennast ja oma kodumaa iseseisvust kaitsta.

Meie praegu kutsume noori sisse kaks korda aastas (ja talitame vist nii ka lähemas tulevikus). Igakord umbes 4000—4500 meest. Poolteiseaastase teenistuse juurss on meil siis peaaegu alati teenistuses umbes 8000—9000 ajateenijat sõdurit, kes juba küllaldaselt välja õpetatud. Seda jõudu, juurde arvatud alaline kaader, võime ära kasutada kogu oma kuivamaa piiri, mereranna ja õhuruumi kaitseks ootamata kallaletungimise korral. Iga kilomeeter maad on meil tähtsam, kui suurriigil kümned ja sajad kilomeetrid. Praegustes vägi keerulistest ja selgusetu ning ähvardavates poliitilistes oludes ei ole vist eelpool nimetatud meeste arv kogu meie piiri, ranna ja õhuruumi kaitseks kuigi suur. Kui nüüd vähendame teenistuse aega aasta peale, siis vähendame peaaegu poole võrra jõude, mis rahuajal kindlustama peavad riigi välist julgeolekut. Nii vastutavad kui ka mittevastutavad poliitilised tege-

lased peaksid seda küsimust alati tõsiselt võtma ning hindama meie poliitilist olukorda tema ter- vikus, aga mitte ainult parteipoliitilise vinkli all vaadatuna. Kui talitatakse nii, siis võib kahelda, kas praegune olukord on soodus otsekoheseks teenistuse aja lühendamiseks.

Vaatleme nüüd veel teenistuse aja kestvust kaitseväge sisemise elu seisukohalt meie praegustes oludes.

Vene ajast oleme pärinud õige vähe kohaseid kasarmuid, laduruume, õppevälju. Mis meile jäi, oli sagedasti mitte seal, kus seda kõige enam tarvis oleks. Aastate jooksul on juba palju sellel alal soetatud, kuid väga palju on veel teha. Tuleb ette veel juhtumusi, kus meie sõduritel ei ole omaette voodit. Eluruumides valitseb mitmes kohas äärmine kitsus. Laduruumid on sagedasti lihtsad katusealused, mis laiali paisatud üle linna (linnades asetuvad suuremad garnisonid). Kõik see teeb kaitseväge sisemise elu palju raskemaks ja keerulisemaks, kui see tegelikult tarvitseks olla. Sisemine elu võtab praegu kasutult palju aega. Garnisoni teenistus samuti. Aega kulub ka ühiskondlise julgeoleku kindlustamiseks (mitmesugused toimkonnad, millistel pole otsekoheselt kaitsevägega seotud ülesannet). Elades omaette organismina, peab kaitseväge suure osa majanduslisi töid täitma omal jõul, s. o. õppetöö kõrval on ka rida teisi töid ja praktilisi ülesandeid, mis aega nõuavad. On rida ameteid, kus teenivad ajateenijad sõdurid pärast seda, kui nad on saanud noor-sõduri õppuse. Osa neist ametitest võib usaldada palgaliste eraisikute kätte, osa aga mitte.

Kui kaitseväge sisemist elu ja kaitseväge ülesandeid ühiskondlises elus vaadelda meie praeguste olude kohaselt, siis näeme, et sunduslikust teenistuse ajast kaunike osa kulub ülesannete ja tööde peale mitmesugustel aladel, mis otsekohe pole seotud sõduri kui sarnase ettevalmistusega. Aga mis siin teha? Järsku ei saa meie parandada kõiki puudusi. Sellest teadmised välja minnes ei võiks vist tõendada, et otsekohene teenistuse aja lühendamine kaitseväge sisemisele elule kasulik oleks.

Lõpuks võiks ära märkida, et teenistuse aja kestvus mõjub kogu kaitseväge organisatsiooni ja ühes mobilisatsiooni ettevalmistamise peale. Ka dislokatsiooni küsimus ei jää muutmata, kui läheneb teenistuse kestvus. Kui meil on teenistuses maksimum 12.000—13.000 ajateenijat ja vastavalt sellele oleme loonud oma organisatsiooni, läbi töötanud mobilisatsiooni, piirikaitse ja muud küsimused, siis kõik see asi peab võtma hoopis teise kuju, kui maksimaalselt teenib 8000—9000 meest. Lühendame teenistuse aega poole aasta võrra — tuleb anda aega kogu riigikaitse küsimuse läbitöötamiseks uutal alustel. Tuleb väeosad kokku tõmmata, tuleb revi-

deerida alalise kaadri arvuline koosseis (ohvitserid ja üleajateenijad). Siinkohal võin tähendada, et sõjamineisteriumis on juba varemalt kaalutud ja käimas tööd, mis selgitaksid meie riigikaitse süsteemi üldse ja kaitseväe organisatsiooni eraldi selleks juhtumuseks, kui peaks rahvaesitus nõudma teenistuse aja lühendamist. Arvesse võttes aga kõiki meie riigi elamis- ja olemistingimusi, ei oleks sarnane otseteed m u r d m i n e riigikaitsele ja kaitseväele mitte soovitatav. Kui teised riigid hoopis likvideerivad sõjaväed või jälle nende olud lubavad neile teenistusaega lühendada, siis see ei võiks meile eeskujuks olla. Meie võime ja tahame selle poole püüda, kuid tõsiselt peame enne kaaluma

ja ette valmistuma, kui asume selle ülesande tegelikule teostamisele.

Kui tahame saavutada j o o k s v a t e, korraliste kulude kokkuhoidmist, siis on see võimalik kaitseväe teenistuse seaduse põhjal, vabastades ajateenijad enne tähtaega, missugust võtet meil juba tarvitatud ongi. Sellejuures jääks aga kogu meie riigikaitse organisatsioon teguvõimeliseks.

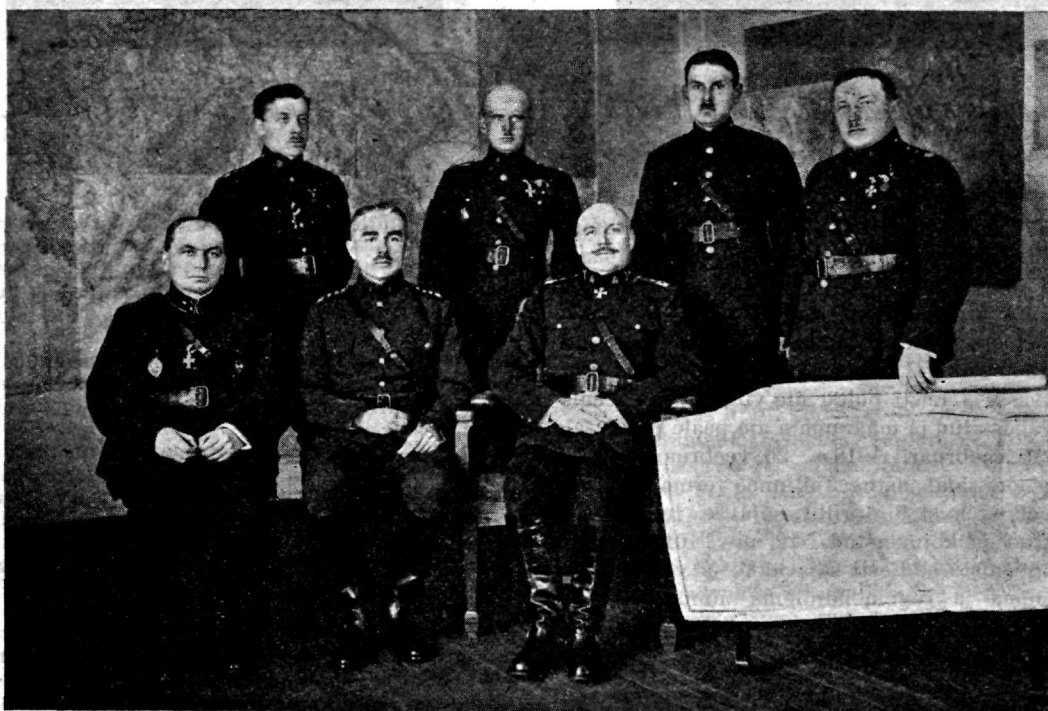
Üldine olukord, mis sisuliselt pole muutunud, peab igakord sarnastel enne tähtaega vabastamistel hindamisele võetama. Siis Vabariigi Valitsus näeb, kas vabastamine võimalik või mitte.

Tallinn, 15. juunil 1926 a.

3. diviisi staabi aastapäeva puhul.

Pärast Vabadussõja õnneliku lõppu kippsu meie seltskonnas üldiselt maksvusele vaade, et meil sõjaväe järele pole enam suuremat

esituses arvati, et kui sõda lõpnud, siis on kulukad sõjaväelised organisatsioonid rahua ajal üleliigsed. Riigikulude kokkuhoidmise lipu

III diviisi ülem kindral-majoor A. Tõnisson oma lähimate abilistega.

Istuvad (paremalt vasakule): 1) Kindral-majoor Tõnisson, III diviisi ülem. 2) Kolonel Rosenberg, 6. j. rüg. ül. 3) San.-kol. Tanilas, diviisi arst.

Seisavad (vasakult paremale): 1) Kol.-leitn. Kirschbaum, III diviisi kahurväe ülem. 2) Kol.-leitn. Trossi, Sakala j. rüg. ül. 3) Major Varres, III diviisi intendant. 4) Major Truksam, III diviisi staabi ülema k. t.

tarvidust. „Mooramaa mees on oma töö teinud, Mooramaa mees võib nüüd minna“ — nii umbes võiks väljendada meie seltskonna tollaegist arvamist sõjaväe kohta. Ka rahva-

all mindi niikaugele, et meie vanemate sõjaväe loojate ja vilunud sõjaasjanduse tundjate vastus selgitustest hoolimata likvideeriti 3. diviis, kellel selja taga võidurikas, iseäranis kuulus

Vabaduse Risti kavalerid.

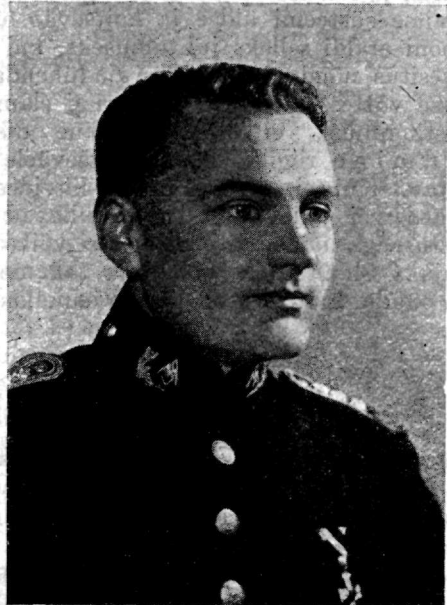
Kindralstaabi major Paul Triik.

Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Paul Triik sündis 30. detsembril 1895 a. Tallinnas. Üldise hariduse sai Tallinnas Nikolai gümnaasiumis ja sõjaväelise — Tiflisi sõjakoolis, alaliseväe ohvitseride kursustel ja Kindralstaabi kursustel. Ilmasõjast osa võtnud Kaukaasia väerinnal 1. juunist 1915 a. kuni 4. augustini 1917 a., millal Tallinnas asuvasse 3. Eesti polku üle viidi. Vene teenistusest vabastatud ja määramata aja peale puhkusele lastud 21. veebruaril 1918 a. 26. veebruaril 1918 a., okupatsiooni ajal astus Tallinnas formeeritavasse Eesti polku, kust 5. aprillil sõjaväe teenistusest vabastatud ja koju lastud. 12. nov. 1918 a. astus P. Triik teenistusse Eesti sõjaväkke ja võttis pataljoniülemana ja rügemendiülema abina Vabadussõjast osa kuni selle lõpuni.

Praegu 1. diviisi staabi ülema k. t.

Vabadussõjas üles näidatud teenete eest annetatud II liigi 3. järgu Vabaduse Rist, tasuta maa normaaltalu suuruses ja 75.000 marka autasu. Peale selle on major Triik'il Vene Anna ordu III järgu ja Stanislause ordu II ja III järgu aumärgid mõökade ja lindiga ning Läti Karutapjate 3. järgu ordumärk.

Kapten Aleksander Kulbush.

Vabaduse Risti I liigi 3. järgu kavaler.

Aleksander Kulbush sündis 13. septembril 1888 a. Uue-Vändras põllumehe pojana. Üldise hariduse sai Paide linnakoolis ja Paide pädagoogilistel kursustel. Enese haridust täiendanud Tartus ja Pihkvas. 1908 a. kuni 1914 aastani Türi algkooli juhataja.

Sõjaväelise hariduse omandas Pedrogradi II lipnikkude koolis, alaliseväe ohvitseride kursustel S. Ü. O. juures ning E. V. Kõrgemas Sõjakoolis, — lõpetades II. lennuga.

Vene sõjaväes: teenistusse kutsuti mobilisatsiooni puhul 14. juulil 1914 a. Esimesse ohvitseri aukraadi ülendatud 15. augustil 1915 a. Teeninud 1. Mereväe polgus Era-Baltimere diviisis. 1918 a. jaanuaris tuli kodumaale ja astus teenistusse 4. Eesti polku. Peale okupatsioonivägede sissetungimist tegustus Eesti Kaitse-Liidu organiseerimises Paides ja Türi.

23. novembrist 1918 a. — 6. jalaväe rügemendi koosseisus, kus ta rügemendiga kõigist lahingutest Ruhja, Volmari, Võnnu ning Riia all ja venelaste vastu Pihkva operatsioonidest osa võttis.

28. maist 1920 a. kuni 15. septembrini 1923 a. sõjaväe Tehnikakooli kompaniitülem.

Praegu 3. diviisi staabi I jaoskonna ülema k. t. Vabariigi Valitsuse poolt on kapten Kulbush'ile annetatud I liigi 3. järgu Vabaduse Rist, rahaline autasu ja tasuta maa normaaltalu suuruses.

Vabaduse Risti kavalerid.

Kapten Eduard Freudenstein.

Vabaduse Risti I liigi 3. järgu kavaler.

Kapten Rudolf Freudenstein.

Vabaduse Risti I liigi 3. järgu kavaler.

Kapten Eduard Freudenstein sündis 24. märtsil 1894 a. Hageris, Harju maakonnas õpetaja pojana. Sai üldise hariduse Tallinna linnakoolis; sõjaväelise — 3-das Peterhofi lipnikkude koolis ja S. Ü. O. juures alaliseväe ohvitseride kursustel.

Mobilisatsiooni puhul kutsuti E. Freudenstein 7. veebruaril 1915 a. Vene sõjaväe teenistusse. Saama aasta 15. augustil, peale lipnikkude kooli lõpetamist, määrati teenistusse 110. Kaama jalaväe rügementi. Võttis osa selle rügemendi kõikidest lahingutest sakslaste vastu läänerindel, esialgu noorema ohvitserina, pärast kompaniülemana.

Kui 1917 a. kevadel Eesti rahvuslikku sõjaväge looma hakati, tuli kapten E. Freudenstein 1. Eesti polku. Teenis polgus kompaniülemana kuni polgu laialisaatmiseni okupatsiooni võimude poolt.

Peale Saksa sõjaväe lahkumist Eestist nimetati E. Freudenstein Tallinna sadama komandandi abiks. Hiljem teenis lühikest aega 1. jalaväe rügemendis kompaniülemana ja 1. diviisi staabis käskudetahtja ohvitserina. 20. jaanuaril 1919 a. määrati Narva linna komandandiks ja Kaitse-Liidu ülemaks. 1923 a. suvel lahkus omal soovil kaitseväest ja läks üle politsei teenistusse. Praegu Tallinna politsei ratsareservi komissar.

Vabariigi Valitsuse poolt on kapten E. Freudenstein'ile annetatud I liigi 3. järgu Vabaduse Rist, rahaline autasu ja tasuta maa normaaltalu suuruses.

Kapten Rudolf Freudenstein sündis 17. aprillil 1897 a. Hageris, Harju maakonnas õpetaja pojana. Üldise hariduse sai J. M. Vestholmi gümnaasiumis ja Keskkooli kursustel Tallinnas. Sõjaväelise hariduse omandas Goori lipnikkude koolis ja alaliseväe ohvitseride kursustel S. Ü. O juures.

1916 a. alul astus R. Freudenstein vabatahtlikult Vene sõjaväkke. Järgmise aasta suvel lõpetas Gruusias lipnikkude kooli. Sama aasta augustis tuli kodumaale ja astus teenistusse 1. Eesti polku. Võttis osa polgu sõjakäikudest Volmari alla ja saartele. Peale polgu laialisaatmist okupatsiooni võimude poolt tegutses omakaitse organiseerimise alal Haapsalus ja Tallinnas. Saksa sõjaväe lahkumisel Eestist määrati kitsaroopalise raudtee Tallinna jaamade komandandiks. 2. jaan. 1919 a. läks 1. jalaväe rügemendiga esiliinile. Hiljem viidi üle 1. diviisi staapi ja määrati staabi adjutantiks. Teenis sel kohal kuni 1921 a. augustini, mil vormeeritavasse 3. diviisi staapi üle viidi ja samale ametkokale nimetati. Praegu 3. diviisi staabi 2. jaoskonna ülem.

Vabariigi Valitsuse poolt on kapten R. Freudenstein'ile annetatud I liigi 3. järgu Vabaduse Rist ja rahaline autasu.

Põhja-Lätimaa vabastamise ja „Landeswehri“ purustamise minevik.

Ei jõutud aga vabadussõjaaegse 3. diviisi staabi likvideerimist täielikult lõpule viia, kui juba Vabariigi Valitsus ühines sõjaasjanduse tundjate arvamisega, et kui tahame elada rahus, siis peame olema valmis sõja vastu. Teisiti öeldes, meie valitsevad poliitilised ringkonnad jõudsid ka veendumusele, et meie oludes saatusliku tähtsusega kiire ja lihtsa mobilisatsiooni läbiviimiseks sõja puhul peab meil rahuajal olema kolm diviisi jala- ja kahurväge. 23. juunil 1921 aastal kirjutab Sõjaminister alla 3. diviisi uuesti vormeerimise käsule, millesse eraldati väeosad 1. ja 2. diviisist. Selle päevaga märgitaksegi ära ka praeguse 3. diviisi staabi asutamise aeg, kuigi mitmesuguste takistuste tõttu esimene käsukiri staabile ilmus alles 14. juulil samal aastal. Sellega pühitseb 3. diviisi staap ja kogu praegune 3. diviis 23. juunil s. a. oma 5-dat aastapäeva.

3. diviisi staabi asukoht määrati Pärnu linna, kus ta seni on püsinud. Võrdlemisi kitsastes ruumides, kuid õige nägusas ja küllalt korras hoitud Schmidt'i valges kivimajas, supeluspuiestiku ääres, Mere tän. — siin keeb kavakindel töö, mille abil sirgejooneliselt juhitakse riigikaitse ettevalmistust Pärnu ja Viljandi maakondade administratiiv piirides. See on töö, millest eemalolijatele pea mitte kui midagi silma ei paista ega kõrva ei kõla, kuid mis omab põhjanevat ja ümberlükkamata tähtsuse meie riigi julgeolekus rahuajal ning samuti võimaliku sõja puhul. See on tegevus, mis tagab, et vabadussõjaaegse 3. diviisi lahingusaavutused ei lähe kaotsi, vaid nende võidurikastele tugevatele alusmüüridele ehitatakse vääriliselt tugev ehitus.

Diviisi formeerimise võttis oma peale vabadussõjaaegne Viru rinde ülem kindral-majoor Aleksander Tõnisson, ja staabi formeerijaks ja ülemaks kutsuti 2. diviisi staabiülema kohuste täitja majoor Hans Tuksam. Kui kindral Tõnisson samuti ka majoor Tuksam on tänini vahetpidamata omal kohal olnud. Võib olla on csalt ka kõrgemate juhtide vahetamatus selleks kaasa mõjunud, et 3. diviisi staabis erilisel kindel töökava välja on kujunenud. Kui iga uus organisatsioon nõuab oma korraldamiseks suuri jõupingutusi, siis tuli just 3. diviisi staabi formeerimisel võidelda suurte raskustega, nimelt sellepärast, et staap tuli ruttu ja otsastpeale täiesti uuesti moodustada. Ja selleks polnud olemas staabi nooremata juhtivkoosseisu, vaid kõik ohvitserid tuli nii üelda otsida. Samuti ei saanud staap ka endiselt diviisi staabilt varandusest midagi

„üle võtta“, vaid iga väiksem asi tuli muretseda iseseisvalt. Aga staabiülema majoor Tuksami suure organiseerimisvõime ja raugemata energia läbi jõuti lühikese ajaga esimese järgu raskustest üle. Oli komplekteeritud ohvitseride koosseis: side ülem (hiljem operatiiv adjutant) kapten Rein Tomback, inspektori jaoskonna adjutant kapten Rudolf Freudenstein, õppekompanii ülem majoor Johannes Siir, kes kõik olid omal aladel küllaldase vilumusega. Ja hoogne töö algas. Staabiülema ligemaist kaastöolistest on seni omal kohal olnud kapten Freudenstein; kapten Tomback lahkus 25. aprillil 1925 aastal, et õppida Kõrgemas Sõjakoolis, kuna majoor Siir määrati 1925 a. sügisel 3. pataljoni ülemaks. Praegu on I jaoskonna ülema k. t. kapten Aleksander Kulbush ja õppekompanii ülemaks kapten August Virro.

Möödunud viie aasta kestel on diviisi staap teinud laiaulatuslist tööd väeosade kasvatusel ja väljaõppe alal. Diviisi õppekompanii on teinud tänuväärt tööd nooremate rivijuhtide, jaoulemate ettevalmistamise kallal, andes diviisi väeosadele palju allohvitsere ja kaprale. Üldse on perioodilised õppekompanii kursused lõpetanud ning allohvitseri erihariduse omandanud 506 sõdurit. Peale selle on diviisi ülema erikorralduste järele õppekompanii juures korraldatud perioodiliselt mitmed kokakursused, kust väeosad on saanud eeskujulikke toiduvalmistajaid.

Staabi juures asuv diviisi orkester hoolitseb aktiivselt meelelahutuse eest. Ei möödu ühtki suuremat üldrahvuslikku pidustust Pärnus ega Pärnu maakonnas, kus orkester mänguga ei esineks. Viibides Pärnus annab orkester talvel igal pühapäeval kui ilm vähegi lubab, väljas avaliku kontserdi, suvel aga kavakindlalt seitse kahtunnipikkust kontserti nädalas Rannapuiestikus. Et need kontserdid tasuta on kuulajatele, siis kasutab Pärnu publik kui ka kaitseväelased neid kontserte igakord rikkalikul arvul. Peale selle esineb orkester tihti kontsertidega väeosades pühade, tähtpäevade j. n. e. puhul. Tähele pannes orkestri võimete tarbekohaselt ärakasutamist, peab nimetama orkestri teeneid kasvatusel ja meelelahutuse alal.

Üldiselt on 3. diviisi staap seni töötanud kõige hoolikamalt ja suure järjekindlusega diviisiülemalt antud põhjanevate juhtmõtete teostamise kallal, ja praegu võib täie rahuldusega tagasi vaadata viie aasta jooksul tehtud visa töö peale. Siin võib temale soovida ainult üht: senises suunas endise julgusega edasi! K—sh.

Läti lennuväe 7-es aastapäev.

(7. juunil).

Läti lennuväe sünniaasta langeb kokku segasemate ja raskemate sündmustega vabariigi loomisajajärgus. 1919 a. kevadel, kui Riias enamlaste võimul olid, vabariigi väed aga Kuramaal — tõusid Riiaist sakslaste tagaajamise eesmärgiga õhku 3 lennukit, keda juhtisid läti rahvusest lendurid. Ammu ettekavatsetud plaani järgi ei tulitanud nad saksa lennukit, vaid lendasid üle rahvusvägede poole, pannes seega esimestena aluse lennuväele. Kui enamlasted Riiaist minema kihutati, leiti sealt eest 4 lennukit, mis Lieveni väed tahtsid edasi anda Judeničile. Läti lendurid võtsid lennukid ära (inglaste vahelesegamise tõttu anti pärast 2 tagasi) ja 6 juunil 1919 a. tõusis vabastatud maa pinnal esmakordselt õhku vabariigi väe lennuk Nr. 1.

Vabadussõjast võttis lennuvägi osa sel määral, kui vähesed abinõud seda võimaldasid. Lahinglende on tehtud umbes 60, nendest mitmed õige tähtsate ülesannete ja saavutustega. Sel ajal täideti olemasolevate masinatega igasugu ülesandeid: hävitajalt loobiti pomme, tulistati ja tehti luuret, et aga kuidagi kasuks olla kaitseväele.

Varsi pääle selle algab hoogus töö lennujõu suuarendamise ja väljaõpetamise alal. See jätkub täie intensiivsusega tänapäevani ja 7 aastase töö peale tagasi vaadates võib rahuldustundega konstateerida, et on väga palju ära tehtud ja kätte saadud. Praegu on Läti lennujõud koondatud ühte divisjoni, sisemiselt hästi organiseeritud ja distsiplineeritud. Üldist arenemist rahuaja oludes iseloomustab ühtlus, visadus ja kokkuhoid, ning see on paremaks tagatiseks selle tundeliku ja kalli relva edukaks arenemiseks tulevikus.

Divisjoni eesotsas on seisnud algusest peale mitmed juhid, nendest kauemat aega vana, kogenud lahingulendur kolonel Baško, keda juba Ilmasõjas tunti julgena ja vilunud juhena. Kol. Baško'l on suured, tänuväärt teened lennuväe väljaõpetamise ja ühtlase arendamise alal. Aastapäev — see on Lätis suursünd-

museks mitte ükski väeosadele, vaid ka kogu seltskonnale. Peab tunnustama suurt, ühemeelset tähelepanu, mida pühendab ajakirjandus kaitseväe elule. Nõnda ei möödu ühtki tähtpäeva, millest igakülgsest ei kirjutaks ajalehed, juure arvatud ühtlasi vähemusrahvaste, vene ja saksa omad. Kaitsevägi on rahva lemmik. Tänutunne ja uhkus, millega publik vastu võttis oma esimesi kangelasi vabadusevõitluse päevil, — see elab rahva hinges edasi,

leides aegajalt ilusa, südamliku väljenduse. Sellest vastastikku teineteise mõistmisest on välja kujunenud omad traditsioonid, lihtsad, aga meeltulendavad. Ei möödu pea ühtki suuremat paraadi, millest osa ei võtaks riigi president, valitsuse liikmed, ajakirjanduse ja seltskonna esitajad. Vaikne palve isamaa eest, kangelaste austus, riigi- ja rahvasõjajate soe osavõtt kaitseväe muredest ja rõõmudest — need on lihtsad, kuid mõjuvad tegurid, mis sütitavad ning süvendavad kaitseväge, eriti sõdurkonna hinges isamaa-armastust ja austust oma riigijuhtide ning rahva vastu. Rahvas ja tema lemmik — kaitsevägi oskavad üksteist austada, nad on tihedalt seotud. Lennudivisjon 7 aastapäeva pidustused algasid 7. skp.

Kolonel Baško.

Läti lennuväe divisjoni komandör.

paraadiga Riia aerodroomil. Paraadi võttis vastu sõjaminister kindral Kalnin, armee komandöri kindral Radzin'i ja tehnilise diviisi ülema kindral Kurel'i saatel. Peale esimesi tervitusi algas pidulik jumalateenistus päevakohase jutlusega garnisoni õpetaja hra Terin'i poolt. Langenud lendurite auks kõlab orkestri leinakoraal. Selle järele peavad sõjaminister ja armee komandör sütitavad kõned, üteldes tervitusi ja soovides jõudu. Orkestri helide saatel kõlab riigihümn „Dievs sveti Latviju“ ja vägev kolmekordne „Lai dzivo“ — presidendi ja valitsuse auks. Paraadile järgnes pidulik lõunasöök ohvitseride ja sõdurite klubides. Lauakõnes ütles tervitusi meie Läti lennuväe juure komandeeritud ohvitser — Eesti lennuväe pere poolt. Tervitus võeti vastu ühemeelse vaimustusega, orkester män-

gis Eesti hümn. Sõjainistri „Elagu Eesti“ peale lauldi „Lai dzivo sveik“. Väeosa ülema k. t. kol.-lt. Skurbe kriipsutas omas vastukõnes alla tihedaid sidemeid liitlas-lennuvägede

vahel, paludes tervitusi edasi anda meie lennuväe ülema. Olgu see üheks näiteks, et meie ja Läti lendav-pered ei ole üksteisele võõraid, vaid sõpru ja liitlasi. A. K.

Eesti esimese spordistaadioni avamispeolt.

„Spordiliikumine on kultuuriline liikumine.

Spordiliikumine on kultuurrahvaste liikumine“.

„Kui sport on tarvilik igale riigi kodanikule, siis seda enam ta on tarvilik riigikaitsejale. Iga meie riigikaitseja peab arvestama vähemalt võitluses kümme korda suurema vaenlasega.

Mitte ainult moraalne ülekaal ja tehnilised oskused ei too võitu, vaid üks tähtsamaid tegureid selleks on füüsiline tugevus ja vastupidavus.

Sitkust peab olema Eesti sõduril ja juhil, ja seda saab kätte ainult spordi abil.“

„Staadion peab kujunema meie kehakasvatuse praktiliseks akadeemiaks.“

Need olid need juhtmõtted, mis avaldatud meie riigi tähtsamate tegelaste poolt, need tulevad lugeda kandvaiks meie kehalise kasvatuse, resp. spordiliikumise alal. Nende mõtetega kehalisele kasvatusele noore inimese üldises arenemise protsessis on määratud kindel, vääriline koht ja ülesanne. Vaimlise kasvatuse kõrval täieõigusliku faktorina astub kehaline kasvatus, et saavutada sa kaalu harmooniat.

Meid, kaitsevaelasi, kõige rohkem huvitavad muidugi meie kõrgema kaitseväe juhi — Sõjainistri — mõtted kehalise kasvatuse alal.

Nad on kujukalt väljendatud. „Sitkust peab olema Eesti sõduril ja juhil ja seda saab kätte ainult spordi abil“.

Need on kuldsed sõnad!

Sitkusega ühenduses on sarnased omadused nagu: püsivus, visadus, väledus, nobedus, kiirus, tugevus, paindumus. Alalise treeninguga neid omadusi ja oskusi sisendame nooresse riigikaitsejasse. Kuid meie teame, et niisugune kehaline treening vahenditult mõjub ka noore inimese moraalse te jõudude väljakujundamisele. Selle tagajärg on järgmiste moraalse omaduste õitseng noores sportlases:

mehisus, ausus, julgus, iseteadvus, moraalne püsivus, meelekindlus, otsustavus ja visadus.

Ka need omadused meie riigikaitsejale on väga suure praktilise väärtusega.

Kui töö õieti korraldatud, siis kehalise sitkusega kaasas kahtlemata käib ka moraalne sitkus.

Et meie kaitseväe juhid seda tõsiasja on hinnanud, seda näitas ka esinemine staadionil.

Paaegu terve pool staadionist avamisel kuulus kaitseväe esitajatele. Ainult S. Ü. Õppeasutused üksinda olid pannud välja üle 200 sporditegelase — ohvitseri ja kadette.

Suure ja üleva mõjuvusega on niisugused massilised sportlised esinemised ka rahvusliku kasvatuse seisukohalt. Kus esineb mass, kus tulevad kokku tuhanded demonstreerima oma jõudu ja kokkukuuluvust, seal tõuseb meeolu, seal iga inimene elab üle ülevaid silmapilke, kus ta end tunneb olevat mingisuguse kõrgema ja suurema üksuse liikmena, mida nimetatakse rahvaks.

See ongi kodaniku rahvuslik kasvatamine.

Jälgides staadionil inimese keha võidukäiku, tema võistlustahet ja järjekindla püsiva treeningu saavutusi, tärkasid pähe tahtmatult ketserlikud mõtted, nimelt:

Mis oleks, kui meie noorsoo (ka sõjaväelise noorsoo) vaimlist kasvatust organiseerida samasugustel põhialustel.

Ka noore inimese vaimu jõude samuti järjekindlalt treeneridaja harjutada, nagu seda teeb sportlane oma kehaga.

Sama püsivalt, sammsammult iga päev jõuda millimeetri võrra edasi oma vaimliste võimete kasvatamises.

Muidugi kepi ja teibaga seda teha ei saa, kuid vaimlise treeningu parimaks abinõuks on nende praktiliste ülesannete lahendamine, mida nõuab meie noorsooltelu.

Seega treening eluülesannete lahendamises.

Alata kergematega, kuid järkjärgult neid muuta raskemaks ja keerulisemaks, kuni viimaks väljatreeneritud noore inimese vaim nad valdab täielikult ja põhjalikult.

Ja treeneriteks määrata meie vaimlisi Klumberge, Lossmanne j. n. e.

Et ka vaimlist sitkust oleks Eesti sõduril, kuid eriti juhil!

Kui kerge oleks siis noorel inimesel minna koolist ellu.

Tundub, et meie noorsoo kehaline kasvatus on siiski jõudnud ette vaimlisest.

Esimesel on oma kindel, väljakujunenud töö meetod — treening, mis elujõulise, terve keha vääramatult viib edasi.

Kes julgeks sama tõendada ka meie noorsoo vaimlise kasvatusel alal?

A. T.

Mõnda suurtükiväe formeerimisest Vabadussõja algul.

J. Roska.

Kõigile, kes viibisid 1918 aasta sügisel kodumaal, on teada kui rasked olid need katsumised päevad, millal vihitud Saksa okupatsiooni väed Eestist lahkuma hakkasid ja enamlaste väesalgad alustasid oma sõjakäigu.

Raske oli kõigil. Iseäranis raske oli aga sõjaväelastel ja viimaste hulgas eriti suurtükiväelastel, sest kui juba jalaväelased, kes vajasisid ainult vintpüssi ja padruneid, olid sunnitud jahipüssidega välja astuma, mis pidid tegema siis need vähearvulised suurtükiväelased, kellel polnud ei suurtükke ega laske-moona, ei tehnilisi abinõusid, ei väljaõpetatud mehi, ei hobuseid, ei hobuseriistu?

Suurema osa suurtükiväe varustusest, mis oli Ilmasõja päevil Eesti pinnal, hävitas 1918 aasta algul taganev vene vägi; mis järele jäi, veeti sõjasaagina välja okupatsiooni võimude poolt, kelle väed omakord taganedes tegid kõik kõlbmatuks, mida välja vedada ei jõutud. Ühesõnaga — suurtükiväelasele avanes kurb väljavaade. Kahe-kolme suurtükiga ei olnud midagi peale hakata. Asja parandamiseks tehti kõik: valitsus pööras vennasrahva soomlaste poole ja sealt oodeti pikisilmi lubatud suurtükkide kohalejõudmist; mere põhjast otsiti ja tösteti välja lukud, mis sakslased sinna visanud; tehastes klapiti ja lapiti. Kuid seda kõik oli vähe.

Kaasatundjatest tegi igaüks, mis võis. Nii telegraferis keegi Tartust, et seal olevat hulk sakslaste poolt maha jäetud suurtükke. Sinna komandeeriti kohe kapten Roska, kes ühes leitnantidega Raag, Vassil, Einberg, Tamm, Luha I-ne ja suurtükiväe tehniku Lepp'aga ning paarikümne sõduriga kohapeal selgeks tegi, et Tartus ühtki korras suurtükki ei olnud: kõikidel olid rauad maha võetud, kuna telegrammi saatja luges kompressorid raudadeks.

Et siiski midagi korda saata, hakkasid ülalnimetatud ohvitserid ja meeskond kibedasti katseid tegema niinimetatud „Peinssi laevastiku“ suurtükki-dega, püüdes kõige pealt laevu linnatagusele positsioonile viia, sest punased ei olnud Tartust mitte enam liig kaugel ja laevad võisid kergesti nende kätte langeda, ilma et oleksid mingit kasu toonud. Kuid ka see katse äpardas. Selgus, et suurtükkide osad (lukud, õhukorgid jne.), mis pidid sakslaste käes olema, olid segaduste tõttu saksa väes kaduma läinud.

Huvitav nähtus, millest ei taha vaikides mööda minna: saksa „sõdurite komiteed“, mis neil juba tol ajal tegutsesid, olid meie vastu palju vastutulelikumad ja lahkemad, kui saksa ohvitserid kindralist lipnikuni. Käidi igalpool ja nähti kõike, mis neil oli ja sündis. Ohvitserid, kes küll oma endise mõju olid kaotanud, ei heitnud meelt ega jätnud maha oma väeosasid. Sõdurid aga hakkasid prassima nagu vene väeski peale revolutsiooni ja tassisid ohvit-

seride kasiinodest veine oma „komiteedesse“. Ainuke jõud, mis saksa sõdureid siiski vaos hoidis, oli nende „Soldatenrat“. Viimase lubadega pääsis igalepoole. Seda ka kasutati. Laod, kust kaduma läinud suurtükiosasid otsimas käidi, olid saksa väeosade lagunemise ja taganemise peale vaatamata kuulipildujate valve all, mis varjatult igale poole üles seatud.

Nagu öeldud, otsimised, millede kallal iseäranis agaralt tööd tegid leitnandid Raag ja Vassil, ei andnud soovitavaid tagajärgi. Ka laevu ei oleks saadud nii hõlpsasti välja viia, sest Emajõgi oli juba paksu jääga kaetud. Leitnant Tamm'el läks korda pika otsimise järele leida ühe 3" suurtüki luku. Et seda lukku kätte saada, jäi tema enamlaste tulekuni Tartu ja pidi end seal paari nädala jooksul varjama, enne kui suutis vaenlase kätte langenud Tartust põgeneda läbi väerinna.

Et Tartust midagi eest ei leitud ja ka Tallinnas midagi ei olnud, polnud ka mõtet sinna kohe tagasi pöörata. Tehti otsuseks lõpuni proovida sakslaste käest midagi saada. Selleks sõitis kapten Roska ühes leitnant Luha I-ga ja tehniku Lepp'aga Riiga; kaasas oli toleaeagse valitsuse voliniku härra Luht'i volikiri (lisa nr. 1).

Riias tuli avalikuks kõige tooremal kujul Saksa võimude vihavaen eestlaste vastu. See vaenulikkus peegeldus kõigepealt koosolekutel, mis läbirääkimisteks olid määratud ja milledest peale ülalnimetatud sõjaväelaste osa võtsid valitsuse esitajajana ministrid Jaakson ja Koch ning advokaat Parts. Nimetatud koosolekutele Saksa sõjaväevõimude poolt määratud suurtükiväe ja inseneriväe hauptmannid narrisid meie esitajaid lubamatul viisil. Nii, näiteks, nad avaldasid nõusolekut meile müüa neli 6"/120 pd. vene suurtükki kohemaksetava raha eest (à 8.000 ober-ost rubla), kuid ütlesid hirmitades lahti vagunite andmisest nende suurtükkide väljavedamiseks, samuti ka keeldusid laskemoona andmast nimetatud suurtükkide jaoks. Kui meie nõudis küsisime osta vene väljasuurtükke, siis nad pakkusid võtta neid Dvinskist. Meie tähenduse peale, et Dvinsk on ju enamlaste käes, ütlesid: „Võtke Dvinsk ära, küll siis suurtükke saate!“. Kui eesti sõjaväelased panid sakslastele ette üle anda need vene suurtükid, mida nad möödasõidul Volmaris näinud, siis naersid sakslased ja tähendasid, et need suurtükid kuuluvad neile endile ära.

Kui arutati telefoniaparaatide küsimust, siis saksa inseneriväe ohvitser soovitas meile ümber töötada väljaaparaatideks need seinaparaadid, mida nad aja puudusel pole jõudnud Eestis maha võtta ja ära viia. Sama lugu oli hobuseriistadega, sadulatega jne.

Häbemataste ja haavamiste peale polnud võimalik tol korral kuidagi reageerida. Riias sõideti ära, ilma et oleks suudetud midagi kätte saada.

Sel ajal saabusid Soomest suurtükid. Kapten Roska sai Tartus käsu ühes ohvitseridega ja meestega Tallinna sõita ja seal I suurtükiväe polgu 3-dat divisjoni formeerima hakata.

Kõik peale leitnant Tamme sõitsid Tallinna. Tartu jaamas tuli üle elada enne ärasõitu tülikas vahejuhtumine. Enamlased olid Tartust mõnekümne kilomeetri kaugusel. Põgenejate hulk oli otsata suur ja tung vagunitesse ennenägemata. Jaama komendant tegi korralduse sõduritel sõita kaubavagunites. Viimastest polnud aga ahjusid ja külma ilma tõttu tõstis see sõdurite hulgas nurinat. Nurin kasvas iga minutiga veel sellepärast, et klassivagunitest vahitsid välja juutide näod, kuna sõjamehed pidid leppima külmade ning koristamata kaubavagunitega. Oli moment, millest võis palju oleneda. Nende ridade kirjutaja vahelesegamisega maigutati sõdurid klassivagunitesse pakkide asmele, mis põgenejate varandust sisaldasid. Sellejuures tuli „diktaatori võimu“ tarvitada niihästi sõdurite kui ka meespõgenejate vastu. Tartust sõideti õnnelikult välja ja jõuti 18. detsembril Tallinna, kus alustati kohe 5. ja 6. patareide formeerimist.

Enne kui ülaltähendatud patareide formeerimist kirjeldada, peab paari sõnaga nimetama meeoleolu, mis nel päevil rahvast valdas.

Nagu teada, sündis see kõik detsembrikuu kesk-päevil. Enamlased olid meie kodumaale igal pool sügavale sisse tunginud. Meeleolu, mis oli juba esimesel punaste ilmumise päeval Eesti pinnale alla keskmist, suruti nüüd hoopis maha. Kõhklejate arv tõusis iga uue taganemise teatega eelliinilt. Lootus kadus tuule kiirusega. Punase värvi poolehoidjad õõrusid rõõmutuhinas käsi, teised jälle värisesid kabuhirmus. Suurem osa rahvast püüdis inertsetl asuda päästvale äraootavale seisukohale. Energilist ja pinevat tegevust võis märgata peaaesjalikult kahes vastasrinnas — sõjaväelaste ja tööliste keskel. Esimesed korraldasid võitlust enamlaste vastu, teised — põranda all — valmistasid end nende vastuvõtmiseks. Iga päev võis oodata kodust riigipöret.

Sarnasel segasel ajal sündis suurtükiväe formeerimine, mille kirjeldusele praegu asun.

Saadest ettekirjutuse formeerida I suurtükiväe polgu 5-dat ja 6-dat patareid, ilmus kapten Roska, kes oli määratud ühtlasi 3. divisjoni ülemaks, ühes leitnantidega Luha I, Eisenberg, Vassil, Leets, lipnik Suurthal ja teistega 18. detsembril 1918. Tallinnas olevatesse Ahvena kasarmutesse, kus pidid olema sõdurid, ja leidis eest järgmise pildi:

Kasarmu ruumid olid täis mehi, kellel polnud ei tööd, ei riideid, ei saapaid, ei teadmisi ega oskust ja — peaasi aga — kõigevähematki tahtmist sõidida. Korda ei olnud mingisugust. Niisuguses seisukorras anti samal päeval mehed kapten Roska'le leitnant Palu poolt üle. Viimane formeeris siinsamas juba kauemat aega I-st patareid. Nimekirjad nii meeste kui ka hobuste kohta, kes järelevalveta kusagil lähedal olevas ruumis viibisid, olid üle-pea-kaela kokku säetud. Ei jõutud veel mehi vastu võtta, kui juba polgu staap hakkas käske jagama. Nii, näiteks, tuli sealt korraldus karaulide asjus: vahetada postid mingisuguste tundmata laskemoona ladude juures, kus tunnimehed juba pikemat aega vahetamata olnud. Ükski ei teadnud, kus postid on. Kui mehi hakati karauli määrama, siis tuli ilmsiks see meeoleolu, millest eespool räägitud. Keegi ei tahtnud vahiteenistusse minna. Igaüks vastas: „Alles praegu tuln“. Polnud võimalust kontroleerida, kuidas asi oli tõelikult.

Kapten Roska arvas tarviliku olevat esimeses järjekorras tõsta meeste meeoleolu ja kord jalule seada. Selleks pidas tema pikema selgituskõne, kus rõhutas momendi tähtsust. Peale kõnet kutsuti välja sõdurid, kes vabatahtlikult läheksid poste vahetama. Neid leidis, ja need olid suuremalt jaolt üliõpilased. Sellest päevast alates pööras kõikide tähelepanu enda peale oma töö ja tahtejõuga keegi sõduri sinelis noormees. See oli üliõpilane Feliks Martinson, — tulevane telefonistide k-do vanem ja vapram patarei sõdur ning Vabadusristi kavaler.

Karaul saadeti välja ja anti temale pangiga söök kaasa. Peale selle hakati kutsuma mehi, kes end vene sõjaväes olnud ja teenistust tunneksid. Kõik olid nagu vett suhu võtnud — vait. Ehk küll oli seesuguseid mehi, ei astunud keegi välja; mehed just kui kartsid midagi; keegi ei tahtnud korraldavast tööst osa võtta; igaüks hoidis tagasi, et mitte silma paista, et halva lõpu korral mitte võllas kõlkuda.

Et sellest üle saada, valis kapten Roska välimuse järele tragimad mehed välja vastavatele rivi ja majanduslistele kohtadele määramiseks. Peale selle kuulutas tema: „Kes tahab Tartu- ja Viljandimaad kaitsma minna — vasakule poole, kes ei taha — paremale!“ Mehed jagunesid kahte ossa. Esimeses grupis olid suuremalt jaolt maamehed, kuna teine osa seisis koos linnalastest-töolistest. Esimese grupi kapten Roska nimetas 5-ks, teist 6-ks patareiks.

Et leitnant Lessel, kes 6-da patarei ülemaks oli nimetatud, veel kohal polnud, määrati selle patarei veltveeblikuks üks Tallinna tööline, kes kõikide tõrkujate ninamees oli ja kõige rohkem meeste meeli segas. Kõikide kuuldes kästi teda hoolitseda patarei sõdurite eest, et viimased oleksid söödud, joodud ja kõigiga rahuldatud. Seda tehti meelega, et meest kaasteenijate viha alla viia, — oli ju varustamise küsimus see, mille ümber kõik keerles. Mehi korralikult sööta tähendas neil päevil palju. Saata mehi teid saagima, kartulid koorima, ahje kütma oli vägituid ja kes seda julges teha, see kohe langes meeste silmis. Nii ka see „veltveebel“.

Seesuguste varjatud „taltstutamise“ võtete peale mõjus iseäraliselt hästi juhtumus Raatuseplatsil. Nagu teada, said seal surma paar meelevaldajat, kes kaitseväelastele käsku — laiali minna — ei täitnud. Ühe langenu vend teenis 6-as patareis ja oli selle „veltveebli“ parem käsi meeskonna küsitamisel. Oli tarvis langenule hauakaevajaid. Kui „veltveebel“ hakkas patareist mehi selleks määrama, ei läinud keegi; kõik said vihaseks ja „veltveebli“ karjeerile oli sellega lõpp. See oli väike, kuid tolle aja kohta väga iseloomustav juhtumus. Nüüd uuesti 5-da patarei juure.

Väljavalitud meestest, nagu ülal tähendatud, määrati 5-as patareis veltveebel, rühma ja suurtükide ülemad. Suuremat peavalu tekitas igasuguste kirjutajate, toitlustajate, moonamureteajate ja varahoidjate küsimus. Viimased pidid olema tragid ja — mis peaasi — ausad mehed. Ka sellest saadi üle. Rivi ülemate ja majandusmeeste määramisega sai kord jalule ja varustamise küsimus hõlbunes. Sõdurid jaotati rühmadesse, nimetati numbrid ja hobusemehed. Viimastega mindi talli hobuseid vaatama. Seal avanes hale pilt — hobused olid mingisuguses küünitaolises ruumis, lahtiselt, ilma päitseta, segi; künasid, peakotte ega jootmiseriistu ei olnud üldse olemas. Hobused olid kokku aetud teadmata kust, nende eest keegi ei hoolitsenud ja nad olid kõigevähemalt paar päeva söömata. Võib arvata, et mõnigi hobune sellest „tallist“ ära joostes kaduma läks.

Mis puutub varustusse ja varustamisse, siis see küsimus oli niivõrd keeruline ja raske, et veel praegu imestada tuleb, kuidas sellest üle saadi.

Kõige pealt, — meil ei olnud midagi; teiseks, kui ka midagi kusagil oli, siis ei teadnud sellest keegi, sest ladude sisu üle ei jõutud lühikese aja jooksul selgusele jõuda; või sageli ei teatud ega tuntud nii mõndagi harilikku asja, — olid ju kõik ladude valitsejad noored ja vilumata. Tõenduseks ladudes valitsevale korratusele olgu üks näide. Kord juhtus — ja see oli juba Vabadussõja keskpäevil — et keegi suur-tükiväelane omaks suureks imestuseks silmas Pika Hermannii riidelaos särkide ja aluspükside vahel ühe suure stereo-toru, millest väerinnal tunti nii suurt puudust. Lao ülevalt küsides, kuidas see stereo-toru siia sattunud, sai vastuse: „See värk on kogu aeg siin; mina ei tea, mis asi ta on“.

5-da patarei varustamise juures peab arvesse võtma ka seda asjaolu, et sel ajal juba kaks patareid olid liinile välja sõitnud, kuna kolmas oli ladudes leitud viimased varustuse jätised endale võtnud ja väljasõiduks peaaegu valmis. Et ka 5-le patareile midagi muretseda, tuli sõna otsekohesest mõttes palaviku kiirusega ladusid mõõda nuuskida. Hobuseriistadest, mis olid kõik üle-pea-kaela kokku klapitud, tegid kõige rohkem peavalu sadulad. Kui neid ladudesse otsima mindi, siis pakuti seal tükk vilti, nõõri ja paar jalaraua. Kui küsiti, mis selle kraamiga teha, öeldi: „Mässige vilditükk nõõriga hobusele selga, siduge nõõri külge lühemad nõõriotsad ja riputage viimaste külge jalarauad“. Nii oleks pidanud ka tegema, kui mitte patarei ohvitseride väsimata ja ennastalgav töö poleks välja aidanud.

Kaudsel teel teada saades, et Lutheri ja Bekkeri ladudes hiigla suurte vanakraami virmade all peavad olema lahtivoetud sadulaosad, viisid nimetatud ohvitserid asja niikaugemale, et tõesti selle kraami hulgast sadulaosi leiti ja sadulad üksikutest tükkidest kokku lapiti. Muidugi neil oli ainult sadulate nimi. Nahkosi polnud üldse olemas: need olid ära lõigatud talla- ja saapanahkadeks. Vankrid, reed, köögid — isegi suurtükid võeti ilma valikuteta, sest valida polnud. Hommikust hilja õõni kestis kibe töö; otsiti, võeti kust saadi, veeti kokku. Mõnikord tuli omavoli tarvitada. Näiteks olgu juhtumus ühe väljaköögiga. Nimelt, Ahvena kasarmute juures seisis köök, mille leitnant Palu ütles polgu staabile kuuluvat ja temale hoiu alla antud. Et ilma väljaköögita väerinnal võimata läbi saada, oli selge. Sellepärast saatis 5-da patarei ülem omad mehed kõõgi järele, arvates, et polgu staap võib ikkagi ilma köögita Tallinnas läbi ajada. Leitnant Palu kööki ei andnud. Tekkis suurem vaieldus kapten Roska ja leitnant Palu vahel, mis lõppes sellega, et köök väevõimuga 5-sse patareisse viidi.

Telefoniaparaate ja kaablit, ilma milleta patarei lahingus tegutseda ei suuda, oli Tallinnas vähe ja välja ei antud. Tuli ilma välja sõita. Pärastpoole — sõjaväljal — tegi patarei ise elemente telefoniaparaatidele, mis kohapeal rekviireeriti. Alguses aga patarei oli sunnitud, nagu see leitnant Leetsi rühmaga juba esimeses lahingus oli (Kärstna lahing 6. jaanuaril 1919.), asuma lahtisele positsioonile jalaväe ahelikudesse, sest sideabinõude puudumisel teisiti ei saanud.

Õppuste pidamiseks puudus võimalus. Ükski mees liinile sõites ei osanud suurtükiga ümber käia. Esimest õppust korraldati rongil, kui patarei 26. detsembril Viljandi poole liinile sõitis. Suurtükid olid süsteemi poolest vanad, 1895 aasta mudel, kiil-lukuga, Rosenbergi 1905 aasta nurgamõõtjaga ja väljakvadrandid. Binokleid patareis ei olnud.

Nagu juba tähendatud, tehti patarei formeerimise kallal tööd hommikust õhtuni. Patarei ülem ajas ise tähtsamaid asju keskasutustega ja juhatas kohapeal alluvate ohvitseride tegevust. Viimastele ei jäetud päeva jooksul ühtki vaba minutit. Kes neist hommiku kas või viieks minutiks teenistusse hiljaks jäi, sai patarei ülema käest tubli peapesu. Päevane töökaava märgiti järjekorras üles. Iga ohvitser sai oma ülesande ja ruttas seda täitma; kui ülesanne oli lõpule viidud, kandis ohvitser sellest patarei ülemale ette, kes täidetud punkti päevasest programmist kustutas ning täitjale uue ülesande andis. Nii päevad läbi.

Õsiti olid kõik ohvitserid ja ametnikud kohustatud ilmuma polgu staapi, mis asus Gorbatshevi majas kolmandal korral, et valmis olla sisemiste rahutuste likvideerimiseks. Kindlastest allikatest oli teada, et kohalikud punased plaanitsesid sõjariistust väljaastumist ja kavatsesid kõigepealt kõik staabid oma kätte võtta. Igal ohvitseril oli oma püss, padrundid ja mõnel ka revolver, kuna staabi tubadesse toodi kastid käsigranaatidega. Nende relvadega oli otsustatud viimase meheni vastu panna. Nii möödusid ohvitseride ööd.

Et sellel äreval ajal linnas moraalset mõju avaldada, otsustas patarei ülem patareiga linnas jalutus-käike ette võtta. Oma neljandal elupäeval sõitis patarei esimest korda välja — küll ilma padruniteta ja õpetamata meeskonnaga — ja liikus Tallinna tähtsamaid tänavaid mõõda tehaste raiooni, kus tol ajal pesitses poliitiliselt kahtlasem element ja kust oodati rahutuste algust. Tuleb arvata, et neil sõitudel ikkagi tagajärgi oli: enamlastele demonstreeriti oma jõudu, kuna omad mehed said vaimus kindlamaks.

See kõik ei takistanud formeerimise käiku. Kaheksandal formeerimise päeval oli patarei väljasõiduks valmis ja peale osavõtmist esimesest Eesti paraadist võis sõita 26. detsembril esimesena suurtükiväe üksusena lõuna-väerinda kaitsma.

Enne väljasõitu rindele, kus polnud ühtki varustavat intendantuuri asutust, läks patarei ülema järel varustuse valituse ülemaga polkovnik Reimanniga saada viimase käest piiramata rekviireerimise õiguse (lisa nr. 2) ja rahas 10.000 marka, mis esimestel päevadel sedavõrd hädatarvilikud olid, et ilma nendeta läbi ei oleks saanud. Rekviireerimise tunnistuse abil suutis patarei end esimeste raskemate sõjakuude jooksul kohapeal võrdlemisi täielikult varustada niisuguste tarbeasjadega, mida Tallinnast polnud saada, nagu: sadulad, binoklid, telefoniaparaadid, kaardid, hobuseriistad, reed jne.

27. detsembril hommikul vara laadis patarei end Viljandis maha ja astus II brigaadi ülema käsutusse (II brigaad nimetati paari päeva pärast ümber II-ks diviisiks), et võtta osa lahingutest neilsamul Viljandi nurmedel, kus omalajal esivanemad võitlesid sakslaste vastu.

Viljandis asuti kohe õppustele. Juba esimesel silmapilgul selgus, et kvadrandid ei passinud oma kohtadele, sest nurgamõõtjate alused olid kinnitatud liig tahapoole. Valju karistusega ähvardades sundis patarei ülem ühel kohalikul töökojal öö jooksul vea ära parandada. Järgmisel päeval korraldati Viljandi järvel esimene laskeharjutus, mis näitas, et suurtükid lasevad ja mürsud lõhkevad. Asi oli korras. Võis sõdida. Hakati sõdima.

**Eesti
Ajutine Valitsus.**

22. november 1918.
Nr. 393.

Tallinn.

Bevollmächtigte d. Herrn Kapitain Johannes Roska zur Uebernahme von Artilleriegeschützen und Munition für die Formierung der III Artillerie Division.

Dorpat, 6. XII. 1918.

Generalbevollmächtigter der Prowvisorischen Estnischen Regierung:

H. Luht.

Lisa Nr. 1.

Abschrift.

Vollmacht.

E. S. M.

Varustus Valitsus.

Toitlus osakond.

24. detsembril 1918.

Nr. 5047.

Tallinnas.

Rekvireeritud ainete eest tuleb välja anda kviitungid. Kviitungil peab äratähendatud olema: väljaandmise aeg, mis ained, kui palju, kelle jaoks rekviireeritud, rekviireerijate allkirjad ühes väeosa pitsoriga.

Varustus valitsuse ülem,
oberst Reimann.

Toitlusosakonna ülem,
kapten Karunga.

Toimkonna ülem,
Koll. reg. Pullisar.

Lisa Nr. 2.

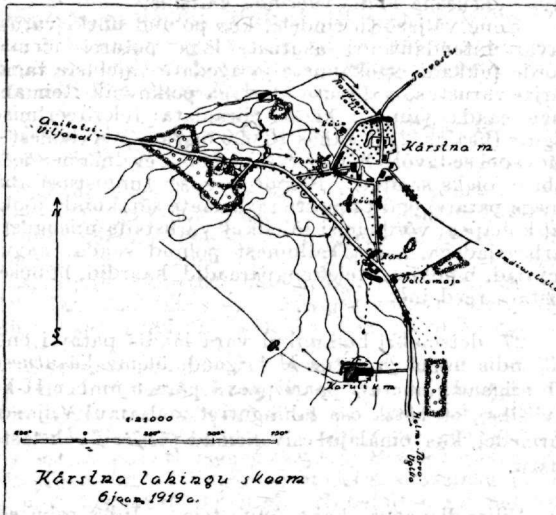
Volitus.

1-se Suurtükiväe polgu 5-da batarei ülem on volitatud oma batarei tarvituseks rekviireerimist toime panema.

Kärstna lahingud 2.—6. jaanuarini 1919.

Kahuri tegevus 6. jaanuaril 1919. Kärstna mõisa all.

Et anda lõpukuju „Sõduris“ nr. 13/14 — 1926. ilmunud autoriteetsele ja asjalikule E. K. kirjeldusele Kärstna lahingute kohta, püüan lähemalt valgustada end. I Suurtükiväe polgu patarei nr. 5 (hiljem väljapatarei nr. 17 ja praegu I diviisi suurtükiväe patarei nr. 7) sõjategevuse päevaraamatu ja isikliste mälestuste varal kahurväe tegevust lahingus Kärstna mõisa all. Kõlasid ju neil päevil esimesed suurtükipaugud lõunarindel Vabadussõjas!

27. detsembril 1918. kell 2 jõudis Tallinnast rongiga Viljandi II diviisi ülema kolonel V. Puskari käsutusse esimene kahurväe üksus — I suurtükiväe polgu 5 patarei, kelle ülemaks kapten J. Roska (praegu kolonel ja Kaitseliidu ülem). Patarei oli relvastatud vanade 1895 aasta kergete suurtükidega (4 mittekiirlaskjat suurtükki, kaliibriga 3,4 tolli, ulatavus šrapnelliga 3,5 ja granaadiga 6 versta). Patarei varustus oli kõigiti puudulik, iseäranis sideabinõude alal; nurgamõõtjad ei passinud suurtükide külge ja ööpäevad tuli töötada Viljandis kohaliku lukusepa töö-

kojas, enne kui neid suudeti kahurite külge korralikult kinnitada. Kapten J. Roska raudne iseloom ja väsimata energia võitsid nii mõnegi raskuse kohalikkude lukuseppade meeleolus ja juba 29. XII.—1. I. patarei pidas Viljandi järve piirkonnas edukaid laskeharrutusi.

4. jaanuaril 1919. diviisi ülema käsul sõitis kapten Roska ühe suurtükiga Öisu jaama, kust järgnevatel päevadel tegutses kapten Schmidt salgaga Morna, Karksi, Taagepera suunades.

5. jaanuaril lõunapaiku saabus patareisse diviisi ülema uus korraldus saata üks kahur Kärstna salga ülema kolonel E. Kubbo käsutusse, kes pidi asuma Pahuvere karjamõisas (Viljandist Pahuvereni 28 kilomeetrit). Kella 20 paiku liikus suurtükk leitnant G. Leetsi juhatusel Viljandist teele. Et patarei laske- moonatagavarad väikesed, võeti kaasa 16 šrapnelli ja 44 granaati. Stereo-toru ega bussoli ei olnud, sest need läksid esimese suurtükiga Karksi alla; kaasa võetud telefoniaparaatide peale ei võinud mingit lootust panna.

Lumehanged, jäätanud tee, pimedus ning külm tegid rännaku raskeks; suurtükk libises paar korda kraavi, kust ta vaevaga teele tagasi tõsteti. Paistus võeti kahuri toru lafetilt maha ja asetati reele, mille tagajärjel edaspidine liikumine muutus märksa kergemaks ja kiiremaks. Kella 4 paiku 6. jaanuaril jõudis kahur Pahuvere karjamõisa ja astus rüglil 3 kolonel Kubbo korraldusse.

Pealetung pidi algama kell 10. Salga ülesanne seisis selles, et vallutada Kärstna mõis ja Karula karjamõis ning vaenlast Tõrva suunas tagasi tõrjuda. Kahur pidi oma tulega jalaväele määratud ülesande täitmist hõlbustama.

Hommiku kella 7,5 paiku mindi Pahuverest Kärstna mõisa poole (8 klm ümber). Jalaväe liikumine kühthobustel oli kiire. Salga juht ühes kahuri ülemaga sõitsid ette eelpostide juurde kõrg. 65,9 raiooni, kust avanes avar ülevaade Kärstna mõisa ja selle ümbruskonna peale.

Esimene pilk mõisa peale tõendas missuguste raskustega on seotud Kärstna vallutamise; mõis oli ümbrisetud kivimüüriaga, mis pakkus vaenlasele sündsaid kaitsevõimalusi; mõisa ees olevates kivivaremetes pidid eelpostide sõnade järele peidus olema kaks kuulipildujat; kaks kuulipildujat olid paigutatud kuu-

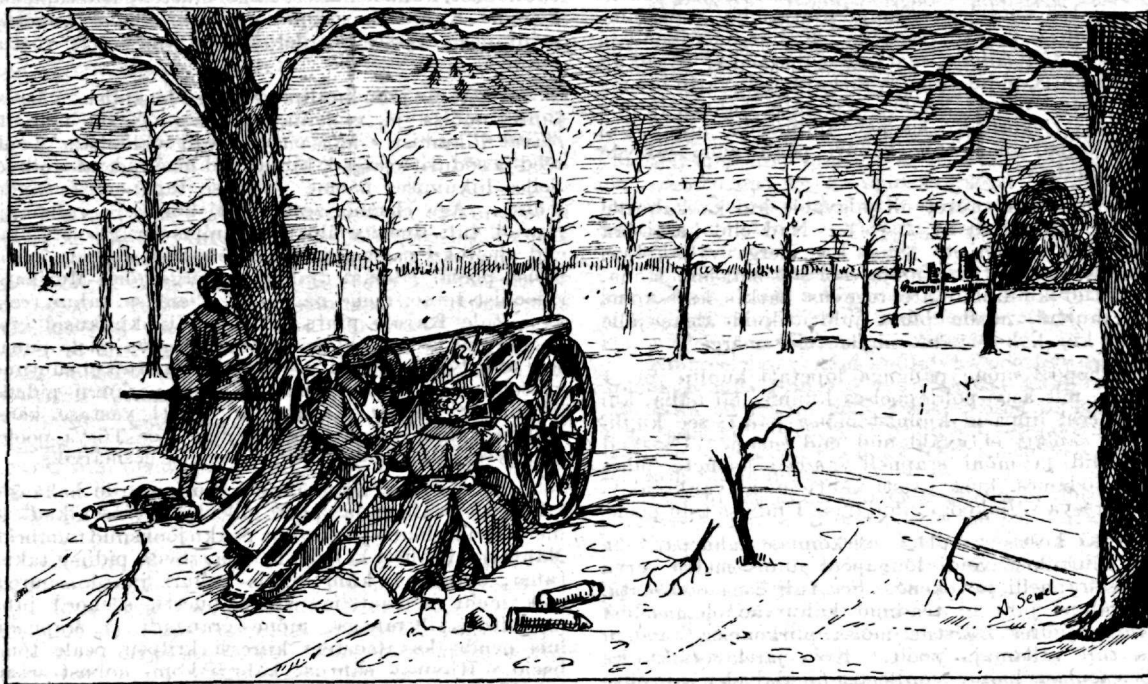

nidesse ning üks kõrtsi juures (vaata skeem); suur-tükkide olemasolust vaenlasel kahuri juht ei teadnud midagi; mõisa piirkonnas võis märgata üksikute puna-väelaste liikumist, kuna maanteed mööda Karula karjamõisa poolt liikus Kärstna mõisa suunas väike vooriosa ühe väljakõõgiga. Luure andmete põhjal asus mõisas vähemalt üks pataljon jalaväge ja üks eskadron ratsaväge; meil oli ainult kaks kompaniid, 35 meheline ratsasalk ja üks vananenud tüüpi kahur piiratud laskemoonaga. Jõudude vahekord, nagu näha, oli kaugeltki mitte meie kasuks, rääkimata juba maastiku oludest, mis vaenlasele kaitset igatepidi kergendasid.

Kella 9-ks kahuri juht paigutas kahuri positsioonile esialgselt Anikatsi karjamõisa juurde (2,5 klm). Et aga telefoniside kahuri ja vaatluspunkti (kõrg.

Peajõudude pahem tiib, kes vahepeal veidi oli edasi nihkunud, jäi varsti kuulipildujate nr. 1—3 tule all lumme lamama ning ei suutnud enam lagedat välja mööda liikumist mõisa poole jätkata. Ahelikude ja vaenlase kuulipildujate vahel ei olnud 300 süldagi.

Kahur, mille kiire tuleabi jalaväele oli sel silmapilgul hädatarvilik, ei suutnud maastiku olude tõttu seda seniselt positsioonilt pakkuda. Tehnilistel põhjustel (peaasjalikult sidevarustuse puudumine) ja ka maastiku iseäralduste pärast polnud käesoleval juhusel võimalust edukalt tulistada kinniselt positsioonilt. Ka kaasasoleva laskemoona vähesus nõudis niisugust positsiooni, kust iga mürsk oleks esimese pauguga märki tabanud. Oli ju märke, haruldaset haid märke nii palju!

Vaenlase kuulipildujate tulistamine lahtisel positsioonil.

65,9) vahel algusest peale ei töötanud, — kasutati suurtükk vaatluspunkti raiooni ja asetati positsioonile kõrg. 65,9 taga olevasse lohku. Kahuri ja laskja vahel oli nüüd hääle-side.

Kella 10 paiku alustas jalavägi pealetungi; ratsasalk pidi Kärstna põhjast ja üks jalaväe rühm kuulipildujaga lõunast Karula karjamõisa suunas haarama, kuna peajõud (1,5 kompaniid) liikusid ahe-likus otsesuunas mõisa poole. Niipea kui vasaka tiiva osad ilmusid kõrg. 65,9 piirkonnas olevast metsast legendikule, sattusid nad kohe kolme kuulipilduja tule alla (kuulip. nr. 1, 2 ja 3). Kahur alustas laskmist kuulipildujate pihta, kuid selle juures selgus, et tule jätkamine kõrgustiku 65,9 taga olevalt positsioonilt polnud võimalik, sest kõrgustiku allee kõrval kasvavad puud segasid tulistamist. Esimese paugu järele (mürsk lõhkes mõisa taga) võis märkida huvitava nähtuse: kõik vaenlase kuulipildujad katkestasid laskmise ja ligikaudu minut kestis vaenlase juures surmavaikus. Nähtavasti üllatas neid meie kahuri olemasolu, kuna teatavate järele (vangi seletus) ei pidanud teda meil olema.

Kohasena positsioonina esines kõrgustiku 65,9 selg, teiste sõnadega kahuri juhi vaatluspunkt. See oli aga vastase kuulipildujate tule piirkonnas: kuulipildujad nr. 2 ja 3 olid sealt 325 sülla kaugusel, nr. 1 — 480 sülla ja nr. 4 — 425 sülla kaugusel, pealegi vanamoelisel suurtükil polnud olemas kilpi, mis võis niisugusel kaugusel kuulipilduja ja püssitule eest numbritele kaitset pakkuda; kahuri mittekiurlaskmine pakkus vastase kuulipildujatele suuri võimalusi kilbita kahuri meeskonnast jagu saada enne, kui viimane suudab oma mõju nende suhtes maksma panna.

Kahuri juht näitas meeskonnale uue positsiooni, ronis (sõna otsekoohesest mõttes, sest Narva lahingus 28. nov. haavatud käsi oli rätikuga kaelas) ratsahobuse selga ja viis kahuri galoppi lahtisele positsioonile kõrg. 65,9 seljale (vaata skeem). Sõita tuli vaenlase poole pööratud nõlvakut mööda ja kahur võeti kuulipildujate nr. 1—3 poolt jalamaid tule alla, kuid halvasti hinnatud sihtraua tõttu kuulid lendasid üle peade. Mõne silmapilguga jõuti kohale ning haagiti kahur eeliku küljest maha, kuna eelik ühes hobus-

tega laskus siinsamas järsust kaldast üle-pea-kaela alla orgu.

Esimeses järjekorras alustati ligemate kuulipildujate tulistamist, mis asusid varemetses (skeemil märgitud nr. 2 ja 3). Esimesed granaadid lõhkesid märgi otsekooheses läheduses ja kuulipildujate tegevus katkes. Selle järele viidi tuli üle kuulipilduja nr. 4 pihta, mille asukohaks oli küün lõunapool mõisast. Teine granaat lämbistas kuulipilduja kohal küüni seinad ja see kuulipilduja ei avaldanud enam elumärke kuni lahingu lõpuni.

Vahepeal kuulipildujad nr. 2 ja 3 alustasid uuesti laskmist osalt meie pealetungivate ahelikkuude, osalt kahurite pihta; viimase asukoht oli kuulipildujatele väga hästi näha, laskekaugus oli neile soodus — kõigest 325 silda (alla 1000 sammu). Varsti kuulid hakkasid kahuri kohal vihisema, — nähtavasti vähendati esialgu suureks osutunud sihtrauda. Töötamine kahuri juures muutus raskeks. Kahuri meeskond ja juht, kes tähtsamate märkide tulistamisel isiklikult kahurit sihtis, pidid vahetevahel ajutiselt varju otsima kahuri taga olevas lohus, kust jälle kahuri juurde töötasid järjekorralise lasengu andmiseks, niipea kui kuulipildujad oma tule kahuri pealt meie jalaväe peale kandsid.

Kõige enam muret nii jalaväele kui ka kahurile tegid kuulipildujad nr. 2 ja 3. Nad olid hästi ära peidetud kivivaremete taha, kus kerge väljakahuri granaat ei suutnud oma mõju vääriliselt maksta panna. Nimetatud kuulipildujate tegevus katkes küll kohe, kui kahurtuli nende pihta juhiti, kuid algas jälle uuesti, kui kahur valis omale teise märgi.

Vahepeal mõne pauguga lõpetati kuulip. nr. 1 tegevus, mis asus põhjapoolsees küünis; oli näha, kui 2—3 meest lippasid küünist mõisa parki; see kuulipilduja samuti ei avaldanud end enam. Üksikud granaadid ja mõni šrapnell saadeti hoonete pihta mõisa südames, kust varsti nähti moonavankreid ja ühe suitseva väljaköögi kihutama Undiuse talu poole.

Äkki kostis vaenlase piirkonnas kahuripauk ja meie suurtükist veidi lõunapool ilmus metsa serva kohale šrapnelli pilvekene. See tuli üsna ootamata, sest kahuri juht ei teadnud kahuriväe olemasolust vaenlase juures Kärstna mõisa piirkonnas. Paugu kõla tuli vallamaja poolt. Kõla järele otsustades pidi vaenlase kahur võrdlemisi ligidal olema. Meie kahuri meeskonna pilgud kiindusid vallamaja poole ja kui vähese aja pärast vaenlane tulistas veel kord omast kahurist, oli selle asukoht tule leegi ja kohaliste esemete asetuse järele kindlaks tehtud. Pöörati suurtükk uude märgi ja sihtrauga 35 anti esimene lask. Kahevõitluse tagajärg olenest õnnest, närvidest ja kiirusest: oli ju meie vanal kahuril tegemist modern kiirlaskja suurtükiga (võib olla oli neid mitugi!). Esimene lõhkemine osutus eellangena, kuna sihtrauga 40 lastud teise granaadi suitsupilv tuli põõsastest, kus meie oletuse järele pidi asuma vaenlase kahur. Selle sihtrauga saatsime sinna nii ruttu kui suutsime veel 3—4 granaati ja mõne šrapnelli.

Tuli imestada asjaolu, et peale meie esimese pommi lõhkemist, mil oli pealegi võrdlemisi suur eellange, vastase kahuri ei avaldanud elumärke, olgugi et oma süsteemi tehniliste paremuste tõttu meie omast kaugelt tugevam oli.

Kella 12 paiku toodi kolonel Kubbole teadaanne, et Karula karjamõis langes meie osade kätte. See tõstis tublisti meeleolu.

Kui olime jälle kuulipildujatega nr. 2 ja 3 ametis, kostis kellegi ärritatud hüüe: „Suurtükk põgeneb, suurtükk põgeneb!“ Ja tõesti, vallamaja juurest liikus traavi Helme-Tõrva maanteed mööda üks kuue hobusega rakendatud suurtükk. Polnud kahtlust, — see oli kahur, mida meie hiljuti tulistasime. Nüüd alles saime kibedusega tunda, missugune tähendus on suurtüki kiirlaskmisel. Numbrid töötasid kiiremini kui kunagi enne, kuid paugud kostsid ikkagi liig aeglaselt. Ja haruldane märk, saadetud meie šrapnellide punakas-valgetest pilvekestest, nihkus ikka kaugemale ja kaugemale. Vabad mehed haarasid püssid, kuid asjata oli püssidest tulistada ligikaudu 1500 sammu pealt. Saatus tahtis meile siiski armuline olla: ühe šrapnelli lõhkemine kattis silmapilguks jooksva kahuri ja varsti seisid ta maanteel ainult kolme hobusega. Selgesti paistsid silma kolm seisvat hobust, kuna nende ees lumel mustendasid tumedad kogud. Kahuri meeskond põgenes lähedasse metsa; mõni neist tassis õlgadel surnud hobustelt võetud sadulad.

Alustame jälle kuulip. nr. 2 ja 3 laskmist. Vastase juures mõisa ja vallamaja piirkonnas on märgata elavat liikumist. Mõisast liiguvad vallamaja poole reed ja sõdurite salgad, kihutavad üksikud ratsanikud. Selles liikumises näeme vaenlase taganemise tunde-märke. Aga eksime, sest varsti kõrtsi ja vallamaja juurest tuli ilmsiks ühe kompanii suurune salk, kes end ahelikku paiskas ja liikus otseteed Karula karjamõisa poole. Samal ajal avas Põrgamõisa-Murikatsi raionist teine, meile nägemata vaenlase kahur trehvaava tule Karula pihta. Granaadid kukkusid otse hoonetesse ja iga lõhkemine viskas taeva poole punaseid telliskivitolmu pilve. Meie kahuri tuli ei suutnud vastulöögile asunud vaenlase jalaväge kinni pidada ja lühikese ajaga Karula oli uuesti vastase käes. Sellega vabanes temal taganemise tee Tõrva poole, mist vist oligi Karula tagasivõtmise eesmärgiks.

Maanteel oleva vaenlase kahuri juurde hakkasid lähenema vallamaja poolt üksikud ratsanikud ja metsast, mis lõuna pool, sinna paku jooksnud numbrid. Nähtavasti taheti kahur ära viia. Seda pidime takistama; ootasime, kuni kogus kahuri juurde suurem salk mehi ja saatsime sinna uuesti, seekord juba proovitud sihtrauga, mõne granaadi ja šrapnelli, mis nende kavatsustele kiiresti kriipsu peale tõmbasid. Huvitav nähtus: kahuri kolm hobust seisid rahulikult tule all, pead norus ega liigutanud end isegi siis, kui mürsud lõhkesid nende läheduses.

Kella 15—16 vahel lõppes kahuri laskemööne.

*

Kahuri tegevuses 6. jaanuaril 1919. Kärstna lahingus paistab silma:

1. Tehniliselt oli vaenlasel lahingu ajal meie kilbita vanat laadi kahuri vastu mitmekordne ülekaal (kaks kuulipildujat, mis kahurit alatasa tulistasid ja kaks kiirlaskjat modern kahurit).

2. Meie kahuril puudusid kõige hädalisemad abinõud, nagu sidevarustus, bussol, stereo-toru, binoklid (kahuri juhil oli kaasas isiklik pikksilm).

3. Laskemööne arv oli piiratud (44 granaati ja 16 šrapnelli).

4. Kahuri tegevust lahingus iseloomustasid: häbematus, õnn ja meeskonna kõrge moraal.

Kärstna lahing võib korduvalt tõendada, et sõjas on moraalil tehnikast suur ülekaal.

G. L.

Põhimõtteid õppekavade kokkuseadmiseks.

Õpilastele on hästi kokku seatud õppekava sama mis inimesele maitsev, kergelt seeditav ja mitmekesine toit. Et õppekava kokkuseadmisest oleneb õppuse edukus ja võib olla veel rohkemgi, selle juures ei kahtle vist keegi. Küsimus seisab ainult selles, missuguseid põhinõudeid peaks silmas pidama iga õpetaja õppekava kokkuseadmisel?

Põhjapanevamad küsimused oleksid minu arvates järgmised:

1. Kuipalju aega nõuab õppekava kokkuseadmine ja millal teda kokku seada, et õigeaks ajaks ülemusele esitada?

2. Mis jäi teatud põhjustel möödalanud nädalal läbi võtmata ning mis nõuab kordamist?

3. Missuguses ulatuses on võimalik eeloleval nädalal õppeaineid läbi võtta?

4. Missugused õppeained huvitavad õpilasi rohkem ja missugused vähem?

5. Kuidas ja milleks kasutan enda teoreetilistel tundidel allohv. vaba kaadrit ning nooremaid ohvitseri? (Teatavasti antakse meil ja väeosades enamkordil teoreetilisi tunde kompaniidele tervikuna, mitte rühmadena.)

Kas ei patustata meil tihti sellega, et õppekavad viimasel minutil kiiresti kokku seatakse. Loomulik et säärasel korral töö tõsisest edust ei või juttugi olla. Ei süveneta tihti õigeaegse õppekava kokkuseadmise tähtsuse. Mitte üksnes saunapäeva, mõne muu eritoimkonna või erakorralisel juhtumusel ära jäänud tunde ei tule selle all mõista, vaid ka õppeaineid, mida õpilased mitte küllaldaselt omandanud ja mis nõuaksid kordamist.

Punkt kolmandas esitatud küsimusega tuleb tõsiselt arvestada; mitte üksnes määrustikud ja eeskirjad, vaid nende praktilise kasutamise piirid tulevad täpselt välja arvata. Parem põhjalikumalt ja vähemas ulatuses, kui palju, mis lõpuks mingit tagajärge ei anna.

Olgugi, et vähem huvitavamid õppeaineid ei tohiks üldse olla, kuid sellegi poolest on nad tegelikus elus olnud ja neid on edaspidi. Nii näiteks on allohv. koolis X kompaniis korraldatud ankeedi põhjal õppeained huvikorrast järgmiselt: kõige huvitavam teoreetilistest õpilastele jne. 1) isamaaline kasvatus, 2) topograafia, 3) vahiteenistus, 4) side, 5) tervishoid, 6) laskeasjandus, 7) distsipliin, 8) sisekord. Praktilistest: 1) isamaaline kasvatus (ekskursioonid), 2) laskeasjandus, 3) luure, 4) topograafia, 5) side, 6) lahingdrill, 7) vahiteenistus, 8) rividrill, 9) rännakdrill. Kehaline kasvatus: 1) mängud, 2) granaadipildumine, 3) vabad harjutused, 4) võimlemine riistadel, 5) täägi-võitlus, 6) tegutsenine gaasimaskides.

Et aga ained iseenesest väljaõppe seisukohast kõik tähtsad, siis on selle järgi kergem õppeaineid õppekavasse ära mahutada tundide järjekorras.

Loomulik on hommikupoolel raskemad ehk n. n. vähem huvitavad ained ja viimasel tunnil enne lõunat huvitavam ehk n. n. kergemalt „seeditav“ õppeaine.

Praktilised tunnid võetakse harilikult (kehaline kasvatus välja arvatud) peale lõunat läbi.

Õppetundidel, millel kaader ei võta osa otsekohele õpetamisest, tuleb kaadrile enesele organiseerida õppus või ettevalmistus mõneks järgmiseks tunniks. Nii on ka kokku seatud õppekavad kompaniis.

1. Üksikvõitleja lahingettevalmistusharjutus kompaniitulema poolt kokku seatud kava järele kella 7—12-ni.

2. Õine õppus kella 20—24-ni. Jao tegevus luure ja pealetungil. Tagasitulek kaarti ja kompassi abil.

Märkus: Roobiti teiste õppustega peetakse õppelaskmist, nõrgaltlaskurite järeleaitamist ja sihtimise harjutusi, 2) laskeasjand. praktilistel tundidel võetakse läbi gruppidega kindlaks määratud järjekorras ja ulatuses k. klpildujad, vintpüssid, käsi-granaadid, granaadipilduja, miinipilduja.

Allohv. kaadri õppuste juures on soovitatav kui võimalik ühe ohv. juuresolek. Kui neid rohkem vaba, siis võib kaadri ka gruppideks jagada ehk lõppudelõpuks avaneb vabaoleval ohvitseril võimalus ülevaatusi toimetada relvastuse, inventari, varustuse, kasarmu piirkonna jne. aladel.

Õppekavas tundide järjekorra muutmise mõjub kahjulikult, kuid sellepärast omab ka tähtsuse, et igasugused saunakorrad, arstline ülevaatus, eritoimkonnad jne. aegsasti kava kokkuseadja teada oleksid.

Kõik eelpool öeldud kuulub ka noortele õppekava kokkuseadmise juures arvestamiseks, kuid esimestel nädalatel on noorel kõik huvitav ning sellepärast ei tohi seda mitte kurjasti pruukida, et noor peatselt füüsilise ja vaimlise väsimuse tõttu edaspidistel õppustel tuimaks muutub.

Ei tohi ära unustada, et meil enim füüsilise kui vaimlise tugeva eraisikuga tegemist on. Huvitavalt kõnelevad noored omist muljetest esimestest päevadest k/väe teenistuse asjus: „vaevast said rividrilli tunni lõpetada ja relva käest ära panna, kui juba jälle hüüti: „õppusele paigale jne.“

Kas ei oleks siin otstarbekohasem 50 minuti asemel esialgu 45 m. õppust pidada ja 15 m. vaheaega määrata, nagu see ka igalpool koolideski. Kriipsutan alla 13 minutit, sest vähemalt 2 lähevad ikka kaduma. Kuetunniline nädalakava esimestel nädalatel on vist juba igalpool tarvilikul. Ei teeks ka halba, kui arvustuse alla võetaks järgmine projekteeritav päevakord noortel: kell 6 ülestõusmine, riitumine, ülevaatus, eine. Kell 8—11 õppus, kella 11—12 soe eine, kella 12—15 õppus, kell 15 lõuna ja organiseeritud vabaaja kasutamine kehal. kasvatus ja muul alal: mängud, jalutuskäigud, ekskursioonid, propaganda ajalehtede ja raamatute lugemiseks, muusika, kino jne., kell 7 tee leivaga. J. P.

Ülestähendusi side-noore esimesist elupäevist.

Joh. Järv.

Ning sündis nüüd, et hakkasid elamusteks kehas-tuma kõik need paljad eelaimdused, mis seni ebamäärastena liikusid meeltes omapärasest kasarmu-elust. Kategooriline käsk alistab sellele möödapääsmatule ja paratamatule, mis „saatuslikuks“ saab igal täiseasse jõudnud noormehele. Teenistuskohuslasena hulga teiste omasugustega seisin kui mingi ümbermuutu-

mise eel. Ülioluliseks pidasin päeva, kust peale algas uus elamuste ahelik sootu iselaadi õhustikus. Oli selge, et mõneks ajaks, võib olla ehk koguni igaveseks tuleb meelet minetada kõik senine, mis omaseks saand noorele temperamendile — piiritu, lodev, pingutamata ja korrapäratu. Uuena lülükuna sellele aseneb vääramatule sõjalisele distsipliinile jälgnev pinguline ja

reeglipärane eluviis, mis pühib noorest isikliku iseolemise tujukuse ning hella enesetunde. On alistumine üldsusele ja ainult üldsus kohustab ning vaid üldsusega arvestatakse. Uimastavana pohmelusena haihtub kõik rõhilev ja õilmitsev ning tiheneb kauniks minevikuks, kust ajuti võib kinni haarata kui ölekõrrest. Aga üldsus distsiplineerib ja kainestab noore inimese, vormib küpseks ning mehiseks. Ja see viimane sisutabki ümbermuutumise esimesi päevi ning kergeks teeb koorma, mille õlgadele surub peagi järgnev relva-teenistus.

Kaheteistkümnendal aprillil avas mu sõduri-päeviku esimese lehekülje. Kui elektriseeritud, alistusin sellele päevale nagu haruldaseimale mu elamuste keerises. Ta sai mu elukäigus otsustavaks pööripäevaks. Võib sõrmil loetleda neid väheseid silmapilke, millised saavad meile ülestõusmiseks. Aga ühena nende hulka kirjutan 12. aprilli.

Tavaline päikesekohv kevadehommik, varjuline ning tuuline, tõi mu päälinna komandantuuri, siia autoriteetlisse asutusse, millise nimetus juba lõikab igale verre ning südame paneb seisma. Ärevus närves, hinge kinni pidades, silmi pilgutamata olen siit paigast varem möödunud. Soodsamal silmapilgul aga sukeldusin kõrvaltänavasse, et säält minna, või hiilisin üle tänava teiselt veerelt. Nüüd aga olin veres — ja ei miski takistanud noort sõjameest sinna minemast. Tartumaantee, avar, alati lahedat läbipääsu lubav, sageli nagu igavki omas kiviküllases tardumuses, on rikkalikult üle külvatud rahvaga. Tihedalt hoiavad kokku poeg ning isa-ema, vend õe-vennaga, sugulane sugulastega. Olen koguni ükski ning mahti imestada. Siia raskete värvate taha on enese kokku toond sõjaeline noorus — mitmest maanurgast, kirev ja lopsakas. „Ahvid“ (teiste keeli — pakid) maha pandud, vesteldakse. Aine on päevakohane, piirduv kõige olulisemaga, mis elamiseks saamas. Siit-säält paisub arglik nuuksumine korralikuks pisarate mereks. Ema silmis läigib nutuline kurbus nagu kujunev kevadepäev. Mõni üksik noorsõdur seisab mahalöödud silmil enesega — ta on teiste suletud. Pakid hoiab kannatlikult käe otsas — võib olla täis viimist emaoñnistust või mõrsjasuudlust, igatahes aga küll midagi südamele või kõhule üllkallist. Puhuti lööb sekka kellegi tujukas trall. Sellest haaratakse kinni, nagu tuulispasi puhang paneb ajuti kõik liikuma. Varsti aga vaibub see ning vesteldakse, või jumal teab, palvetatakse edasi. Uusi võraid liitub. Tulnud on ka „mahakäänd“ sõdureid — vanu jaapani sõja-äegseid, vabadussõjalasi ja muid. Nad leiavad juhuse end autoriteediks lüüa ning meie, võhikute, silmis on nad tõesti suured kangelased. Meie ise aga seisame tühise mängu ees, mis paljas nali olevat kõige varemolnu kõrval.

Veel tuleb rahvaid, üha süvendades lahkumise „kurbmängu“ viimast vaatust. Ning „elu“ sellele annavad liikuvad napsipudolid.

Kell on üheksa. Pilgud vilguvad värvate poole, milliste kõrval tunnimees, uhke ja tõsine. Tõrjuvalt käsi laotades liigub temast mööda plahvatav ratsa-politseinik. Värv peab varsti avanema — ja nii sünnibki. Nagu kosk tõkkeist vabanend voolab noorus avanevate värvate vahele. Mõnigi mõrsja või ema jäi jumalaga jätmata — nii haarav on vääramatu käsk — kell üheksa.

Kes kõik „sõtta“ ei pea minama. Siin on poleeritud ja lakeeritud shimmy-poisse, edevaid ning koke-terivaid nagu noori tütarlapsi, raskete säärikutega maamehi, rüüt kaela sõlmitud, kasuk seljas, aukartust äratavaid soliid-härrasid, prillituid ja ilma — igast seltskonnast oma maitselise raffineeringuga.

Meie keskel askeldavad kommandant ja hulk nooremaid ohvitseri. Nii mõnigi on neist tuttav, kuid siin ei näe nad meid. Juhusi läheb korda ühtteist traagilise naeratusega teha märgatavaiks. Rohkeñ

pole enam võimalik. Juba hõigatakse väeosad kohtadele — hüütakse nimesid.

Sidemeena liitun omadega. Aa — vanad tuttavat — enamuku linna poisid — see tujustab. Vahe-tame mõned tagasihoidlikud arvamised asja kohta.

Meid rivistab pikk sümpaatne leitnant, igati vormis ohvitseri kuju, n.-leitnant P. Tema käsi-lastena askeldavad meie ümber kaks-kolm all-ohvitseri. Nemaadki võidavad peatse usalduse — on nad ju meie nüüdised ülemused ning peab hoiduma eel-arvamisist.

Esimestena lahkume hoovilt ja juba uude asupaika, Lutri kasarmusse. Ei ole enam üldse eelarvamisi, koguni need hallid kasarmumüürid saavad kodusteks. Nende vahele viime nüüd oma elu — noorusliku ja tujuküllase, elavaks ning päikesepaisteliseks loome selle võõra paigagi. See tunne näib olevat üldine, sest pole enam võraid, ei kõhklejaid ja enesesse suletuid. Juba esimesel tunnil oleme saanud sõpreks. Salkadena koos vesteldakse vabalt, kõneldakse anekdoote ning lendleb võrratu nali. Siiski saab selgeks, et leidub neidki, kes siit paigast enesele kodu ei leia, kes ainu-enesega jalutleb aknaääril või tubuk nurgas. Niisugused esinevad väljapaistvalt, pälvides kõigi paika võtnud 150 noore tähelepanu.

Säält kükitab „ahvil“ blond muulane, lopsakate lokkide ja blondprillidega. Ta nagu varjutab kodune-matuse ning ümbrusega harjumatuses ahastust. Suured sisemised mõõnamised sünnivad temas, aegajalt paljastab neid kibe näoõõndus. Korraga lööb käega ning pistab kiires tempos mööda ruumi kõndima. Naljastubki saab „Sangaste Juss“, napsust ülitujustanud pruunnahkne maamees, kohmakas ja vähe lohakas enese kohutavalt laias riietuses. Juba esimesel päeval pandi mees köögitööliseks. Aga keetis ka toreda kapsasupi, nii lõpmata rahustava pohmeluses ahas-tavale pääle.

Laulumehed leiavad üksteise ning hää akustikaga avar kasarmuruumi vabiseb laulust — „Ants oli väike saunamees“. Sest tujustavad muusikameistridki ning organiseeritakse päris korralik jazz-band — bala-laikast, gitarrist, viulist, mandoliinist, supilusikaist, „ahvest“ ja aknaruutudest. Mõningad paarid hakkavad pörandal pöörlema, nendega seltsib üksikuidki — läheb lahti simman. Meie meeoluga lepivad suure-päraselt veltveebel, see mitmemõttelise naeratusega noorhärna, ning teisedki suurused.

Juba leitakse, et seesugune kroonuteenimine nii hull polegi, et on ikka kaunikesti noobel olemine. Ainult veel ei saa varustust, ka tuleb esialgu mõni õõ kodus magada, sest valmistatakse ette pataljoni aastapäeva pidustusiks. Kuigi meie hoolde jääb pörandate küüri-mine, pargade valmistamine ja kartulikoormine, ei võõra see meie tujuküllast olemist. Teatavat tuska võib olla sünnitab see, et vanad sõdurid privilegeritud seisusega aastapäeva kaasa teevad, kuna meile säält midagi ei paista.

Pidustuste möödudes algavad meil tõsised töö-päevad. Lõpeb senine omal initsiatiivil arenenud mugav kooselu. Peavad katkema sidemedki, mis nagu iseenesest omavahele sõlmund. Meid jaotatakse rühma-desse, arvestamata meie seniseid seltsimehelikke suh-tede. Pikkuse järele aseneme uute naabrite kõrvale ja mis kõige traagilisem, rühm, kuhu mindki määratud, peab lahkuma siit ning paigunema teise kasarmusse. Nii pean jätma omad senised sõbrad, kõik kavatsused nendega ja leidma uued omast rühmast.

Veel samal tunnil asume Mäekasarmusse. Tai-pan kohe, et uus asupaik on igati soodsam endisest. Juba ümbrus on elulisem. Ühelt poolt sirded tänavad kesklinna, teisalt avar väljavaade lagedaile väljule ning kalmistuile. Ei taha enesele meele tuletada, et seda kaunist vaadet ilustavad omamoodi veel prüghunnikud ja kivilahmakud, kus igal hommikul sibiib arutu hulk linnaõõmaja tüübilisi vanumehi ning eiteid. Aga üle

nende, tõusvalt mäelt, algab see ülendav ja meeli sulatav. Säälsulab metsade vaade varakevadiste tuhkjate pilviga. Ootame kevadisi õitsmisi — siis saavad need kalmistud linnulaulu ning jalutlevate tütarlastega kauniks elamuseks. Siis võidakse meid näha istumas tütarlastega kalmistu pingel või rohumättail, käed palmitsenud palgi ning pihtu. Ja kelles on enam romantikat, kui noores veel küpsemata sõduris?!

Siin sünnib meiega täielik ümbermuutus. Vähekese aja pärast pole enam shimmy-noorhärassis, ei poolvillaseid maapoisse — on vaid sõdurid, ühesarnased, ühevanused, ühte nägugi. Nii on saavutatud sõduriteenistuse esimene eeltingimus — ühtlus, mis hävitab kõik isiklikkuse ja eriolemise. See masendab. Aga mõne pilguga kaob igasugune võorastus. Oma-sugustena sirutame üksteisele käed, sest ei või teisiti — peame olema üks. Ent veel ei saa meie kokku sulada ega liituda vahetult üheks. Puudub miski, mis meid mähiks nagu siidise kangaga.

Nüüd algab see, mis sisustab ja mõtteküllastab meie sõdurielu — poleerimine ning viilimine. Peame omandama omasuguse sõjalise raffineeringu.

Veel päikeseterale silma vaatamata aigutame une ning rakundeme tegevusse. Väljas pole veel vahilevaid vaateid. Kevade perspektiive katab hall-udune vihma-linik. Alles hiljuti on meie õppeplats lumest vabanenud. Veertel ja teedel leidub jäätunud lumejäänuseid. Pori-laikudel ning märjal liival tuleb meil teha jalgrivi. Siin elame kaasa kaunima — kevade saamise suveks. Kibedalt pipardatud eelarvamised osutuvad ekslikeks. Rividril pole pooleltki nii hirmus. On isegi füüsilise vajadus tormata udutas loomisvärskes õhus. Noor kaader tegutseb palavlikuselt, sest lühikese ajaga tuleb meid korralikeks sõdureiks voolida. Esiialgu pole pööretes energiat ega hoogu. Veel saadab igat liigutust liivasahin ning kotsade klabin. Samuti tükime vägisi joondusest välja, sest silmad pole harjunud korraga *kahele poole piiluma*. Tälikam on käigul seis ja ümberpöör. Viimases esinevad kaadri arvamised ja meil tuleb toimetada kogu rühma „jupikate“ (nii nad endid nimetavad) ise-initsiatiivil. Alles „rühmavana“ või veltveebel päästab meid sest kiusatusest. Juhtub aga keegi rivis eksima, siis muudkui mõni tiir jooksul ümber platsi. See sünnib siiski harva, sest töötulemused on hääd. Peagi teeme drilli nagu päris vanad sõjamehed. Pole enam sahinat ega üleaarust klobinat, korraga taktis liiguvad jalad, seis! — korraga tõusevad käed.

Aga igatahes pingutada tuli. Nii mõnegi mehe säärelihaksed ei pidanud vastu, käsi kangenes, või sai keegi hommikusest külmast tõve. Ambulantsi esine lainetas igal hommikul noorest rahvast. Ainult sealne arstimisviis esines tunduvalt sellest, millisega varem tutvumisi olnud. Parim kõharohi oli korralik sööm, mille „sooritas“ vana prillitatud velsker. Paremäl juhusel arstisti hambavalu aspiriiniga, või anti südamehaiguse vastu kastoöröli. Asjaosaliste vabanduseks arvan, et sellise arstimisviisi on põhjustanud need paljud simuleerijad, kes nii nalja pärast käivad vabu päevi mangumas.

Riviga vahelduvad klassitunnid. Meile saab selgeks, mis on distsipliin, tuvume ülemuste auastmetega, sõjaväe organisatsiooniga, kuulame ära korrapidaja kohustused ning õpime raporteerima. Ja järjest edasi — laskeõppus.

Juba mõnepäevalise kooselamise järeltusena sai selgeks, et meie rühm on teataval komplitseeritud üksus. Siia on pudenend nagu iseenesest sümpaatsemaid poisse — helevamaid naljure, võrdlematuid laulu- ja muusikamehi, sitkemaid sportlasi ja nii ehk teisti tublisid seltsimehi. Mõningad neist omasid erilise väljapaistvuse, mis küünis sageli teistesse kompaniidesse ning ülemustegi silmisse. Üldise meeoleolu lähteks ja keskpunktiks sai „Tiks, jalgpallimangija eralust.“ Olemuselt kohmetu ja paras, vedel liikumises, omas ta võrratu naljameele ning vastustetabavuse, mis

poisid alati tujus suutis hoida. Iga lihtsamgi sõna, naiivimigi naljatilk talle omase tiksilikusega väljendatud pani väikese kasarmutoa naljast värisema. „Tiksi!“ ja üldse kasarmulastel olid oma naljaobjektid, kus sulises meie nalja ning tujude nirvaan.

Kusagilt kolkast tulnud jooksja, n.n. „lendav tapalane“, ürgvälimusega suursõõmar, oskas enese alati „kleepivaks“ teha. Meie naljanooled jäid ta nahale tihti nagu takjad kinni. Endsalgavalt jooksmisele andund, ei saanud ta rahu õil ega päevil. Uneski võistles ta oma vastastega ning mõnedki röögahtused ja muud ebainimlikud hääled peletasid nõrganärviliselt une terveks ööks. Sarnased heitlused sündisid enamasti siis, kui ta ä la Nurni (kelle vääriliseks ta enese peab! sic!) neli portsjoni tanguputru rinna alla oli löönud. Koomilisuses võistles temaga pikk V., pehme ja lovev nagu mahakäinud vedru. Keegi häämees soovitas tal sillapuu alla neelata. Pääle „õhtuse eha“ laulis ta fox-viisilisi jumalamehe laule, millisest repertuaarist „erilise aplausi osaliseks sai — „paradiis, paradiis“. Reageerimata pilkele, alistus ta alati mõne suurema naljuri tahte. Sama kurbkoomiline saksamaiguline noormees oli enesega päale enese otsekoheise selgrootu olemise kaasa toond veel hulga mänguriiste — viiuli, gitarr, suupilli j.n.e. Igalt neist oskas ta meisterlikult nii kolelaid dissonantsid välja võluda, et juba kahtlus tõusis, kas tõesti niisugused kenad pillid sarnast heli võivad sünnitada. Aga leidis teisi, kes neid värke teisiti käsitasid. Siin osutus uskumatul viisil ehtsaks viiulimeistriks väike tagasihoidlik maapoiss, peaaegu ainus erak meie keskel. Mandoliini mängis vist iga kolmas mees, ent neid ületas hiiglakasvuline shimmy poiss, neitsilikult edev ja vähe vedel. Panjot (küll ainult gitarr!) löi suureviisiliselt kaasa priske valk-lane, romantik. Õhtuti käis ta surnuaedadel kuulamas linnulaulu ning põleval pilgul jälgis koori kaunikesi tütarlapsi.

Aga unustamatuks jääb avara fantaasiaga anekdootide meister, kes suurena virtuosina meelitas omalt saja-aastaselt balalaikalt sügavasti tundeid haaravad romansid ning serenaadid. See mees oskas äärmise jõhkru, millest alati ta suu küllastunud, nii pehmelt sulatada oma nõiduvasse riistapusse, et kõik lend-sime ühes ta helidega. Sõnutult südamevärinaga kuulasime ta „Kuldala“. Ei ühtki segavat hingetõmbust, otse suletud silmil nagu unes andusime sellele kaunile muusikale. Serenaadi lõppedes valitses toas vaikne olemine iseenesega, enese tunnetega kokku tõmbas see võrratu viis.

Päeval palju sõitu saanud, sündis iseenesest, et poisid haarasid pillid, mõni plekist heeringanõu, kus roosteses vedelikus ujus veel mõne mehe portsjon, teised leidsid katlakesed, noad-lusikad ning läks lahti kontsert. Ulapoisid (ühe noore mulgi, kelle küür „ton-gidest“ kõveraks paendund, uus sõna, mis peab tähendama — ülejäänud) kogunesid siirus orkestri ümber, et teataval silmapilgul „refraini“ teha. Erilise menuga „sooritasime“, „I want to be happy...“, „Bajadeere“ ja op. Marizast „Varasini“. Suureviisiliselt õnnestus ka „Tiksi“ lemmiklaul „Ma olen üks korstnapühkija“, kus vahelduvad nüansirikkad „pühin“ ja „nühin“.

Neil helevail viivudeil rökkasime endist tööpäevade raskuse. Oieti ei murestand meid miski, sest kõik tusad sulatasime omis südameis laulu ja nārgēta. Uskasime alati oma tujuküllusega ületada teenistus-vaevad. Ning juhtus ikka nii, et päale kibedamate askeldamiste ja jooksmiste alles pääsiski valitsema meie poiste piiritu tuju. Taotlesime ülivama, küllastades vaba aja massilise röömustsemisega, mis õnnistas meie mugavnenud kooselu üheks tihendava ja sulatava vaimuga. Magusas rammestuses nõrgus väsimus, haihtusid ärritavad tusad — jäi kristalline, jõuküllane, verivallatu noorus.

Ning uued päevad viisid meid taas drilliplatsile või teavani tõusvale Lasnamäe rannikule, kus valmises suvi.

Kaitseväe elu.

Pärnu garnisonist.

Pühapäeval 30 mail avati Mihkli kihelkonna surnu-ajal Vabadussõjas langenud kangelaste mälestuseks püstitatud mälestussammas.

Avamispidustustest osa võtma oli saadetud Pärnust 3-da diviisi õppekompanii. Mihkli kirikuni on Pärnust 43 kilomeetrit. Kaugus ei ole iseeneset suur, kuid Mihkli ümbruskonna rahvale oli Eesti sõjaväe osa Mihkli ilmumine esmakordne juhus.

Kompanii ilmumine sai rahvale suureks sündmuseks. Terve ümbruskonna rahvas Koonga vallaga eesotsas oli ennese rakendanud vastuvõtu korraldamisele. Korteriks oli määratud Koonga koolimaja, kuhu jõuti reede õhtuks. Juba 10 kilomeetri kaugusel koolimajast tuli kaskedest ja kullerkuppudest ehitatud auväravast läbi marssida. Sarnased auväravad järgnesid iga kilomeetri järele.

Esmaspäeval Koongast lahkudes anti teepeale külakosti kaasa ja kinnitati iga kaitsevaelase rinda kimp „meelespea“ lilli.

Kompanii lahkus lauldes, kuna kohalik rahvas teda paar kilomeetrit lehvitades saatis.

Mihklisse minekut ja tagasitulekut kompanii kasutas õppusteks. Neljapäeva õösi vastu reedet korraldati kompaniile õösi rännak ühes rännaktõkke teenistusega. Üks rühm astus varem välja, mis vacnlast kujutas. Kompanii astus Pärnust välja kell 21, kuna kell 1 atakeeris Ellamaa ümbruses (23 kilomeetrit Pärnust) vastase valvetõkke. Liikumise kiirust tõstis märksa see, et luure ja piilkonnad tegutsesid rattameestena. 15 õpilasel olid kaasas omad isiklikud rattad.

Rännak tundus õösi palju kergemana kui päeval.

Pidulaud 160 sõdurile.

Rahvas noorte nobedate neidudega eesotsas oli kogunud gruppina teeäärde. Sõduritele kinnitati lilli rinda ja külvati nad üle lillevihmaga.

Koonga koolimaja juure jõudes võttis kompanii vastu lastekoor lauluga „Me teretame kõiki“, mille järele koolijuhataja ja õppekompanii ülem ütlesid vastamisi tervitusi, mis lõppesid „Mu isamaa mu õnn ja rõõm“ koos laulmisega.

Kompaniile oli õhtusõögiks kaetud pidulaud. Kompanii kaitsevaelasi toideti kolm päeva kui pulmalisi. Toidustamise olid kohalikud elanikud oma mureks võtnud. Toidu valmistamise ja ettetoomise juures olid väsimata tegevad kohalikud virgemad peretütred. Siin tundus täielikult, et kaitseväge ja rahvas on üks pere, ühe pere liikmed.

Mihkli rahvas oma lahke vastuvõtuga löi täiel määral sarnase meeoleu ja vahekorra, mis peab alati valitsema kaitseväge ja rahva vahel, rinde ja seljataguse vahel.

Vastutasuks laulis kompanii suurel määral rivilaule ja mängis lugusid omal keelpillide orkestril.

Rühm, mis pidi selle tee päeval ära käima, oli palju rohkem väsinud.

Järgmisel päeval korraldati taandumine jalgrattameeste salga katte all. Ratamehed sundisid mitmel korral kolonni hargnema, kuid kadusid ise karistamata.

Pärnu tagasi tulles käis kompanii 36 kilomeetrit 9 tunniga ära, kusjuures üks tund puhkust oli, mille jooksul õhtust söödi Liiva asunduses. Koongast asuti teele kell 15, 30 ja jõuti Pärnu kell 9,30.

Käesoleval nädalal 2.—5. juunini korraldati õppekompaniile enne laagrisse minekut ekskursioonid kohalike tööstusettevõtetega tutvumiseks. Käidi läbi A.S. „Linavabrik“ lina- ja takuketramise vabrik, „Sebulke“ raua- ja malmivalamise vabrik, „Eiche“ tikuvabrik, „Progress'i“ kompeki- ja schokolaaditehas, „Balti“ nahaparkimise vabrik, „Fröhling'i“ saeveski, „Bliebernicht'i“ limonaadi- ja õllefabrik, A.S. „Linavabriku“ riidevärvimise ja vanutamise vabrik, Pärnu Ühispiimatalitus, „Cibus'e“ leivavabrik, osaihisus „Töö“ linna elektrijaam, Sindi kalevivabrik ja Sindi telliskivivabrik, Pärnu korgivabrik ja „Schmidt'i“

õlivabrik. Samuti käidi kohalikus muuseumis ja Tervishoiuvalitsuse tervishoiunäitusel.

Erilise huviga jälgiti tegevust tikuvabrikus ja piimatööstuses. Tikuvabrikus ei suutnud mehed aru saada, kuidas preilid tikutoosi nii ruttu täis toppisid, et võimata oli näha, millal näpud tikke võtsid ja toosi

pitsid. Ainult täied toosid hüplesid. Preilike peab 8 tunni jooksul 4000 toosi tikke täis toppima.

Igalpool anti lahkesti seletusi.

5-dal ja 6-ental juunil korraldatud Pärnu noorsoopeost võttis õppekompanii osa 48 mehelise laulukooriga.

Kroonika.

— Kursis pandi nurgakivi Vabadussõjas langenute mälestussambale, mis kavatsetakse avada käesoleva aasta septembrikuul. Mälestussamba kavandi valmistas kunstnik Melnik. Ta kujutab pronksist sõdurit kivist alusel. Ehituskulud arvatakse 500.000 marga peale, millest 300.000 juba koos.

— 2 augustist kuni 2 septembrini kutsutakse tagavaraväeliste õppustele osa 1896-1901 a. sündinud reserv-veltveebleid ja allohvitsere.

— Vab. Valitsus kinnitas kaitseliidu eelarve 129.007.730 marga suuruses.

— Helsingis peeti Balti riikide invaliidide konverentsi, millest Eesti, Läti, Leedu ja Soome invaliidide esitajad osa võtsid.

— Eesti pank andis 1925 aastal puhastkasu 217.179.280 marka.

— Naissaarel põles maha kindluse elektrijaam ühes väikese töökojaga.

— Kõrgendatud raudtee-sõiduhinnad otsustati maksma panna 1 juulist arvates.

— Nõmmel avati tiisikuse vastu võitlemise Tallinna seltsi poolt uus tiisikusehaigete sanatoorium.

— Vab. Valitsus otsustas Peipsi veepinda ühe jala võrra alandada ja tarvismineva krediidi nõudmisega Riigikogu poole pöörduda.

— Vab. Valitsus kinnitas määruse asunikude maa päriseks ostmise kohta. Maa on jagatud headuse järele klassidesse, millest onoleb ostuhind.

— 13 juunil avati suure pidulikkusega Tallinnas Eesti Spordi Keskliidu staadion. Ühenduses sellega pandi toime suured kergejõustiku võistlused, millest ka Soome, Läti ja Poola sportlased osa võtsid. Eesti-Leedu maavõistluse jalgpallis võitis Eesti tagajärjega 3:1.

— 11 juunil lõppes õppetöö koolides. Lõpetasid keskkooli hmbes 2.500, kutsekooli 1.000, 6-klassilise algkooli 8.500 ja 4-klassilise algkooli 25.000 õpilast.

— Siseministerium töötas välja määruse küütide nõudmise ja tarvitamise kohta. Uue määruse järele võib küütisid tarvitada ainult riigi julgeoleku, kuritegevuse jälgimise ja tervishoiu aladel seaduses ette nähtud juhtumustel. Küüdi nõudmisega tuleb pöörduda linna-, alevi- ja vallavalitsuse poole.

— Käesoleval aastal antakse välja maaparanduse laenu 50 miljoni marka.

Ilmus

Kindralstaabi VI osakonna väljaandel

Lennuasjandus

Lennuväe rüg. koguteos.

Eessõna kindral J. Tõrvandilt.

Raamatus leiavad paljude eriasjatundjate poolt käsitlemist kõik tähtsamad lennuasjandusse puutuvad küsimused. Välimuselt on raamat oma rohkete piltide ja joonistustega kaunim kõigist senini ilmunud sõjakirjanduse toodetest.

Et teha seda huvitavat teost laialdaselt kättesadavaks, leidis kindralstaabi ülem võimaliku olevat oma erikorraldusega määrata raamatu hinnaks

ainult 150 mrk.

Saada „Sõduri“ talitusest,
Tallinn, Uus tän. 10.

ALATI SAADAVAL

kõik

sõjaväe- asutustele ja -osadele
tarvisminevad

RAAMATUD JA PLANKETID

RIIGI TRÜKIKODA

Tallinn, Niine tän. 11

Male.

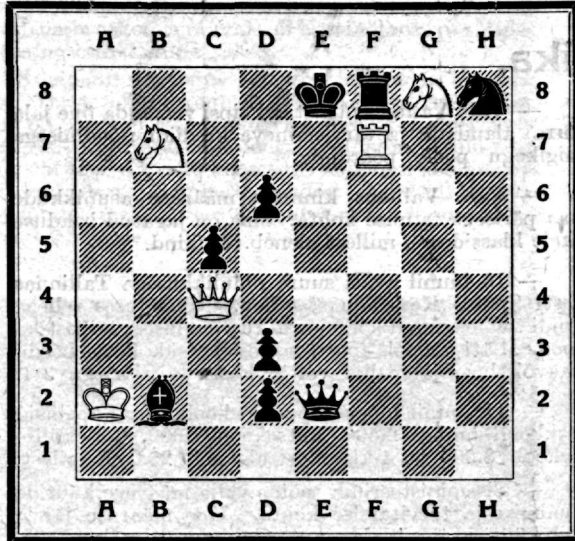
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 9 (47).

Kokku seadnud A. Veismann (Porkunis).

Auhinnaga mainitud Tallinna saksa maleseltsi juubeli-probleemturniiril.

Mustad.

Valged.

Valged: Ka2, Lc4, Vf7, Rb7 ja g8.

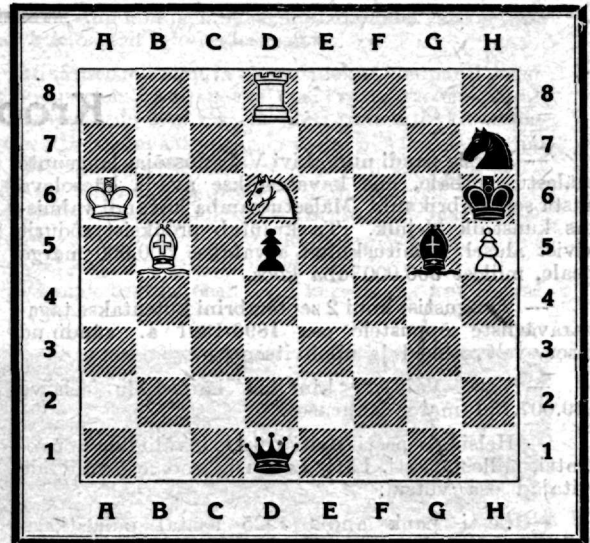
Mustad: Ke8, Le2, Vf8, Ob2, Rh8, Ec5, d2, d3 ja d6.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Löpumäng nr. 6 (34).

Kokku seadnud M. Platoff (Riias).

Mustad.

Valged.

Valged: Ka6, Vd8, Ob5, Rd6, Eh5.

Mustad: Kh6, Ld1, Og5, Rh7, Ed5.

Valged algavad. Mäng jääb viigile.

Ülaltood lõpumängu nr. 6 lahendus.

1. Rd4—f5+,	Kh6:h5,
2. Ob5—e8+,	Kh5—g4,
3. Rf5—e3+	Og5:e3,
4. Oe8—h5+,	Kg4:h5,
5. Vd8:d5+,	Ld1:d5.

Valge on suitsus.

A. Burmeisteri ülesande nr. 4 lahendus.

1. La7—b7,	Vb3:b7,
2. Oc4—d3 annab matt.	
1. (La7—b7),	Vb8:b7,
2. f7—f8 saab ratsameheks ja annab matt.	
1. (La7—b7),	c7—c6,
2. f7—f8 R annab matt.	
1. (La7—b7),	ükskõik
2. Lb7—e4 annab matt.	

Märkus. 1. Lb7:d4 ei vii sihile, sest mustad vastavad Vb8—d8!

Fr. Skaliki ülesande nr. 5 lahendus.

1. Vh6—f6,	g7:f6+,
2. Od4:f6 annab matt.	
1. (Vh6—f6),	h7—h6+,
2. Vf6:h6 annab matt.	
1. (Vh6—f6),	ükskõik,
2. Vf6—f8 annab matt.	

Õiged lahendused saatsid: stud. R. Pärnpuu, B. Kerner, S. Levitsky ja V. Mikenas (Tallinnast), M. Villemson (Pärnust).

Vastutav toimetaja A. Traksmann.

Väljaandja: Sõdur, Tallinn, Uus tän. nr. 10.

Ilmusid trükist

Kindralstaabi VI osakonna väljaandel:

Kolonel-leitnant J. Lutsar:

Soomusautod

ja

nende kasutamine lahingus.

— Hind 120 mrk. —

Major H. Vanaveski:

Gaasisõda meie oludes.

— Hind 40 mrk. —

Raamatud on müügil „Sõduri“ talituses ja suuremates raamatukauplustes.